

บทที่ 2

ทฤษฎีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาตั้งใจที่จะศึกษาให้รู้ถึงเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของผู้เลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็คือการศึกษาถึงพฤติกรรมในการเลือกตั้ง ทำที่ ทักษะคนที่คนกรุงเทพมหานครมีการเลือกบุคคลเข้าไปบริเวณงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่

ผู้ศึกษาจึงเลือกที่จะนำเสนอแนวความคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นในภาพรวม เพื่อเกริ่นให้ผู้อ่านได้รู้ถึงความเป็นมาของรูปแบบโครงสร้างของกรุงเทพมหานคร จะได้เข้าใจถึงบทบาทอำนาจหน้าที่และความสำคัญของตำแหน่งผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครว่าแตกต่างจากผู้ว่าราชการจังหวัดอื่น ๆ หรือนายกเทศมนตรีของเทศบาลต่าง ๆ อย่างไร

แนวความคิดหรือทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ที่ผู้วิจัยศึกษาจะนำเสนอคือ เรื่องของกระบวนการเลือกตั้ง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งว่าอะไรเป็นผลให้เกิดการตัดสินใจเลือกผู้ใด ผู้เลือกตั้งมีที่ทำและทัศนคติอย่างไร

แนวความคิดหรือทฤษฎีและผลการวิจัยที่จะนำเสนอ นั้นจะคัดมาเฉพาะที่สามารถใช้สนับสนุนสมมติฐานของผู้ศึกษาที่ได้ตั้งไว้ดังนี้ คือ

1. สถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้น ช่วยให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบต่อคะแนนนิยม ในตัวผู้สมัคร
 - คนกรุงเทพมหานครขาดความเชื่อถือและเบื่อบริษัทต่อระบบพรรคการเมืองในระดับชาติ จึงหันมาให้ความนิยมตัวบุคคล
 - คนกรุงเทพเกิดความรู้สึกเบื่อคนเก่าอยากลองของใหม่ เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ทำและทัศนคติ
2. วิธีการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครในรูปแบบต่าง ๆ ชูใจให้ผู้เลือกตั้ง เช่น นโยบายและกลยุทธ์ที่นำมาใช้
3. ผลของการหยังเสียงคะแนนนิยมในตัวผู้สมัครก่อนการเลือกตั้งของสถาบันต่าง ๆ ที่จัดขึ้น มีผลชี้ให้ผู้เลือกตั้งคล้อยตามในการลงคะแนนเสียง

ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น

ความหมายและหลักการปกครองท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่น (local government) เป็นรูปการปกครองที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจปกครอง (decentralization) จากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น เพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการปกครองท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสนองตอบความต้องการและแก้ปัญหาด้วยตัวของตัวเอง การกระจายอำนาจปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นปกครองตนเองดังกล่าว โดยหลักการของระบอบประชาธิปไตยแล้ว ถือว่าเป็นผลดีแก่การปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยส่วนรวม และเป็นการให้การศึกษาด้านการเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง ย่อมจะเป็นการศึกษาที่ได้ผลอย่างแท้จริง¹

คำว่า “ การปกครองท้องถิ่น” นี้ ได้มีนักวิชาการทางการปกครองท้องถิ่นหลายท่านได้ให้คำอธิบายไว้คล้าย ๆ กัน ดังนี้คือ

John J. Clarke กล่าวว่า “ การปกครองท้องถิ่นหมายถึง ส่วนการปกครองของประเทศหรือรัฐ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญที่รับผิดชอบในการดำเนินเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นหรือในขอบเขตแห่งใดโดยเฉพาะ และเป็นการสมควรที่จะมอบเรื่องดังกล่าวให้ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหาร โดยมีฐานะเป็นรองจากการบริหารของรัฐบาลใน ส่วนกลาง”²

คำนิยาม ของการปกครองท้องถิ่นที่ได้รับการกล่าวอ้างถึงอย่างกว้างขวางก็คือ คำนิยามของศาสตราจารย์ William A. Robson ซึ่งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในกิจการปกครองท้องถิ่นเป็น

¹ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การพัฒนาทางการเมือง โดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น. (กรุงเทพฯ : นานอักษรการพิมพ์, 2519), หน้า 40.

² John J, Clarke, Outline of Local Government of the United Kingdom. Sir Isaac (London Pitman & Sons, Ltd.,1957). อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

ที่ยอมรับกันทั่วไป และดำรงตำแหน่งประธานสมาคมการปกครองท้องถิ่นนานาชาติ ท่านได้ให้คำนิยามว่า “การปกครองท้องถิ่น” ไว้ ดังนี้

“การปกครองท้องถิ่น หมายถึงการปกครองส่วนหนึ่งของประเทศ ซึ่งมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร อำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของท้องถิ่นจะต้องไม่มากจนมีผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ เพราะองค์การปกครองท้องถิ่น มิใช่เป็นชุมชนที่มีอำนาจอธิปไตย องค์การปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย (legal rights) และมีองค์การที่จำเป็น (necessary organization) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่นนั่นเอง”³

จากคำนิยามดังกล่าว พอจะแยกแยะอธิบายถึงหลักการของการปกครองท้องถิ่นในสาระสำคัญได้ดังนี้ คือ

1. การปกครองท้องถิ่นนั้น หมายถึงการปกครองของชุมชนหนึ่ง ซึ่งชุมชนเหล่านั้นอาจจะมีลักษณะแตกต่างกันในด้านความเจริญ จำนวนประชากร หรือขนาดของพื้นที่
2. การปกครองชุมชนที่เรียกว่า เป็นการปกครองท้องถิ่นนี้ องค์การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม หมายความว่าอำนาจอิสระขององค์การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีขอบเขตที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การ ถ้าองค์การปกครองท้องถิ่นมีอำนาจน้อยเกินไป ก็ไม่อาจจะปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และประชาชนได้อย่างกว้างขวางสมเจตนารมณ์ของการปกครองท้องถิ่นในทางกลับกัน ถ้าองค์การปกครองท้องถิ่นมีอำนาจมากเกินไป จนไม่มีขอบเขตอะไรจะมาจำกัดได้ องค์การปกครองท้องถิ่นก็จะมีสภาพเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตย ประเทศหรือรัฐก็จะมีสภาพแตกแยกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อย
3. องค์การปกครองท้องถิ่น จะต้องมียุติธรรมตามกฎหมาย (legal rights) ที่จะดำเนินการปกครองตนเอง สิทธิตามกฎหมายนี้อาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

³ William A. Robson, “Local Government” Encyclopedia of Social Sciences, Vol. X (New York : The Macmillan Co., 1953), p.574. อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

ประเภทแรก องค์การปกครองท้องถิ่น มีสิทธิที่จะตรากฎหมาย หรือระเบียบ ข้อ บังคับต่าง ๆ ขององค์การปกครองท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ และเพื่อบังคับแก่ ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ข้อบัญญัติจังหวัด ข้อบังคับสุขาภิบาล เทศบัญญัติ เป็นต้น

ประเภทที่สอง เป็นสิทธิที่สำคัญ และเป็นหัวใจของการดำเนินงานขององค์การ ปกครองท้องถิ่น ก็คือ สิทธิในการกำหนดงบประมาณของตัวเองในการดำเนินงานของท้องถิ่น นั้น ๆ

4. มีองค์การที่จำเป็น (necessary organization) ในการปกครองตนเอง องค์การที่ จำ เป็นในการปกครองตนเองของท้องถิ่น โดยทั่ว ๆ ไปแล้วแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายด้วยกัน คือ องค์การฝ่ายบริหาร และองค์การฝ่ายนิติบัญญัติ

5. ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในท้องถิ่นของประชาชนนั้นเป็นหัวใจที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป⁴

ในกระบวนการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองให้มีความเป็นประชาธิปไตย (democratization) มากยิ่งขึ้นนั้น การปกครองท้องถิ่น (local government) นับว่าเป็นสิ่งที่มีความ จำเป็น การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองส่วนหนึ่งของประเทศ ซึ่งมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร อำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องไม่มากจนมี ผลกระทบกระเทือนต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ เพราะองค์การปกครองท้องถิ่นมิใช่ชุมชนที่มี อำนาจอธิปไตย องค์การปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย (legal rights) และมีองค์การที่ จำ เป็น (necessary organization) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่นนั้น เอง⁵ ซึ่งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการปกครองท้องถิ่นนั้น โดยหลักสากลมีสาระสำคัญที่ คล้ายคลึงกัน ซึ่งพอสรุปได้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อให้องค์การปกครองท้องถิ่น เป็นสถาบันที่ให้การศึกษารอบบอบ ประชาธิปไตยแก่ประชาชน

⁴ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การพัฒนาทางการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (กรุงเทพฯ : นานุกษาการพิมพ์, 2519), หน้า 44.

⁵ William A. Robson, "Local Government" Encyclopedia of Social Science, Vol.X (New York: The Macmillan Co.), 1953, p.574. อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

2. เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเอง
3. เพื่อให้ห้องค์การปกครองท้องถิ่น สนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้ห้องค์การปกครองท้องถิ่นแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลาง⁶

การพัฒนาการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยของชาติ จะกระทำให้เป็นผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการพัฒนาการปกครองตนเองในท้องถิ่นก่อน จะต้องพัฒนาประชาชนเข้าใจและยอมรับว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็น และมีประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา' นอกจากนี้ การปกครองท้องถิ่นยังเปรียบเสมือนสถาบันที่ฝึกสอนประชาชนให้เข้าใจถึงกระบวนการและกลไกของการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นสถาบันทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น การพัฒนาการปกครองท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพจึงมีผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีของประชาชนต่อกระบวนการปกครองระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งมีผลต่อการกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตื่นตัว สนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครองอย่างกว้างขวาง ซึ่งลักษณะดังกล่าว เป็นหัวใจสำคัญในอันที่จะพัฒนาการเมืองระบอบประชาธิปไตยของชาติให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ⁸

โครงสร้างของการปกครองท้องถิ่น

โดยทั่วไปมี 3 โครงสร้าง

1. Mayor - council คือ แบบนายกเทศมนตรี และมีสภาเทศบาล⁹ กรุงเทพมหานครมีโครงสร้างตามแบบ Mayor - council

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-17.

⁷ ประหยัด หงษ์ทองคำ, การพัฒนาทางการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร : นานักบริหารพิมพ์, 2519), หน้า 6.

⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹ ประหยัด หงษ์ทองคำ, คำบรรยายประกอบการศึกษาวิชา การปกครองท้องถิ่นไทย ในการศึกษาาระดับมหบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538

2. Commission คือ รูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งในประเทศไทยใช้ในรูปแบบของ
ศขาภิบาล

3. Council - Manager แบบสภาเทศบาลกับผู้อำนวยการหรือผู้จัดการ

Mayor - council เป็นรูปแบบเทศบาลที่มีนายกเทศมนตรีและสภาเทศบาล¹⁰ เป็นรูป
เทศบาลที่เก่าแก่ที่สุดในสหรัฐ รูปรัฐบาลรูปนี้ใช้หลักการแบ่งอำนาจ (separation of powers) อย่าง
เต็มที่ และมีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับโครงสร้างของรัฐบาลกลางและรัฐบาลมลรัฐในแง่ที่ว่า มี
องค์การเฉพาะทำหน้าที่นิติบัญญัติ บริหารและ ตุลาการ โดยต่างฝ่ายต่างเป็นอิสระซึ่งกันและกัน
ตามสมควร

นายกเทศมนตรี (Mayor)¹¹ หัวหน้าฝ่ายบริหารในรูปเทศบาลแบบนี้ได้แก่ นายก
เทศมนตรี ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งในฐานะเป็นผู้แทนของพรรคการเมืองหรือไม่ก็ตามโดย
ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเมืองนั้น เทศบาลรูปนี้อาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 รูป คือ รูปที่
นายกเทศมนตรีมีอำนาจมาก (strong mayor) และรูปที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจน้อย (weak mayor)
ความแตกต่างระหว่าง 2 รูปนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญ อำนาจและฐานะของนายกเทศมนตรีในความ
สัมพันธ์กับสภาเทศบาล ในรูปที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจมากนั้น การรักษากฎหมายทั้งหมดในเขต
เทศบาลเป็นอำนาจของนายกเทศมนตรีตลอดจน ประสิทธิภาพของงานปกครองทั่วไปของเทศบาล
ด้วย ยกเว้นแต่งงานที่มอบหมายให้แก่หน่วยงานอิสระ ยกตัวอย่างในรูปนายกเทศมนตรีที่มีอำนาจ
มากก็คือ นายกเทศมนตรีมีอำนาจในการควบคุมการปฏิบัติงานของตำรวจดับเพลิง ตำรวจสาธารณสุข
สุข ถนนหนทาง สวนสาธารณะและการคลัง นายกเทศมนตรีมีอำนาจที่จะแต่งตั้ง และถอดถอนหัว
หน้าหน่วยงานดังกล่าวมาแล้ว และมีอำนาจในการจัดทำงบประมาณของเทศบาลเพื่อเสนอต่อสภา
เทศบาลอนุมัติ ในเมืองใหญ่บางเมืองที่ใช้รูปเทศบาล ที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจมากนี้จะมีการออก
กฎหมายให้นายกเทศมนตรีมีผู้ช่วยในการบริหารเรียกว่า Chief Administrative Officer ในเมืองเล็ก
ๆ นายกเทศมนตรีเป็นประธานในที่ประชุมของสภาเทศบาลและมีอำนาจออกเสียงชี้ขาดในกรณีที่มี
คะแนนเสียงเสมอกันในสภาเทศบาล ในเมืองใหญ่ ๆ นายกเทศมนตรีไม่ได้เข้าร่วมประชุมสภา
เทศบาล แต่นายกเทศมนตรีอาจจะเสนอแนะนโยบาย และร่างเทศบัญญัติได้ร่วมทั้งการเรียกประชุม

¹⁰ เศษชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, การปกครองสหรัฐอเมริกา (พระนคร: โรงพิมพ์ของ
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 519.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 520.

สภาเทศบาลสมัยวิสามัญ โดยปกติแล้ว นายกเทศมนตรีที่มีอำนาจมาก มีอำนาจยับยั้ง (veto) ร่างเทศบัญญัติที่ผ่านสภาเทศบาลมาแล้ว และสภาเทศบาลจะเอาชนะการยับยั้งนายกเทศมนตรีได้ก็แต่โดยคะแนนเสียงมากผิดปกติเช่น 2 ใน 3 เป็นต้น ในรูปเทศบาลรูปนี้ นายกเทศมนตรีมีฐานะคล้ายคลึงกับผู้ว่าการมลรัฐหรือประธานาธิบดีสหรัฐ¹²

ในรูปเทศบาลที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจน้อยนั้น อำนาจในการบริหารส่วนใหญ่ตกไปอยู่ในกำมือของสภาเทศบาล นายกเทศมนตรีอาจจะได้รับอำนาจในการแต่งตั้งและควบคุมงานได้โดยสภาเทศบาลเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของนายกเทศมนตรีอีกทอดหนึ่ง นายกเทศมนตรีอาจจะใช้สิทธิยับยั้งเทศบัญญัติได้ แต่อย่างไรก็ตามในเทศบาลทั้งสองรูปนายกเทศมนตรีมีฐานะเป็นประมุขของเทศบาลคล้าย ๆ กับพระมหากษัตริย์ในงานพิธีต่าง ๆ

ในเทศบาลรูปนายกเทศมนตรีกับสภาเทศบาลส่วนใหญ่มีคณะกรรมการ (Boards, Commissions) ที่สภาเทศบาลจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเพื่อควบคุมกิจการบางอย่างโดยเฉพาะ คณะกรรมการนี้ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนหรือแต่งตั้งโดยนายกเทศมนตรีโดยได้รับอนุมัติจากสภาเทศบาล คณะกรรมการนี้มีลักษณะเป็นอิสระจากการควบคุมของสภาเทศบาลกับนายกเทศมนตรีมาก ยกเว้นในกรณีการเงิน

สภาเทศบาล¹³ องค์การออกเทศบัญญัติกับควบคุมนโยบายของเทศบาลก็ได้แก่สภาเทศบาลซึ่งมีชื่อเรียกว่า Council เป็นส่วนใหญ่ สมาชิกสภาได้รับเลือกโดยตรงจากประชาชนซึ่งอาจจะให้เทศบาลทั้งเมืองเป็นเขตเลือกตั้ง หรือแบ่งเทศบาลออกเป็นคิสตรีคเป็นเขตเลือกตั้ง คิสตรีคที่ใช้ในการเลือกตั้งนี้ปกติเรียกว่า วอร์ด (Wards) บางเทศบาลใช้ทั้งการเลือกตั้งโดยวอร์ดกับโดยเมืองทั้งเมืองผสมกัน ในการเลือกตั้งนี้อาจจะเป็นไปในรูปผู้แทนของพรรคการเมืองหรือไม่ก็ได้ จำนวนสมาชิกสภามunicipalityนั้นแตกต่างกัน ในฐานะเป็นองค์การออกกฎหมายของเทศบาล สภามีอำนาจออกเทศบัญญัติกำหนดนโยบายของเทศบาล ออกกฎหมายเก็บภาษีและอนุมัติเทศบัญญัติงบประมาณประจำปีของเทศบาล คล้ายคลึงกับสภาของเทศหนึ่งนั่นเอง สภาเทศบาลยังต้องอนุมัติการแต่งตั้งพนักงานเทศบาลบางตำแหน่ง และควบคุมการบริหารงานของนายกเทศมนตรี

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 521.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 522.

สำหรับเทศบาลรูปนี้ มีผู้วิจารณ์ว่า¹⁴ แบบที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจมากเหมาะสมกับปัญหาของสมัยปัจจุบันมากกว่า และโดยเฉพาะในยุคนี้มีแนวโน้มไปในทางให้นายกเทศมนตรีมีอำนาจมากขึ้นอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อจะให้นายกเทศมนตรีรับผิดชอบต่อประชาชนได้ผู้เดียว เมื่อมีการผิดพลาดก็จะตำหนินายกเทศมนตรีได้ง่ายกว่าคำนิสภา ซึ่งมีสมาชิกอยู่เป็นจำนวนมาก แบบนายกเทศมนตรีมีอำนาจน้อยนั้น มีส่วนเสียมากในแง่ที่ว่า ขาดหัวหน้าผู้รับผิดชอบที่แน่นอนที่จะควบคุมและประสานงานของหน่วยต่าง ๆ ของเทศบาลได้ดียิ่งกว่านั้น แบบนี้ไม่เป็นการประหยัดในแง่ที่ว่า จำต้องมีคณะกรรมการอิสระขึ้นมากมายเพื่อสภาวะจะควบคุมโดยตรง โดยให้นายกเทศมนตรีมีฐานะเพียงประมุขของเทศบาลเท่านั้น

แบบนายกเทศมนตรีมีอำนาจมาก¹⁵ ก็มีข้อวิจารณ์ไปในทางไม่ได้อยู่เหมือนกัน โดยที่นายกเทศมนตรีของทั้งสองแบบได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ซึ่งไม่เป็นวิธีการที่ให้หลักประกันว่าจะได้นักบริหารที่มีความสามารถเสมอไป ในทั้งสองแบบนี้ความเสียหายอยู่ที่ว่าเป็นในเรื่องการแบ่งอำนาจ (separation of powers) มากเกินไปทำให้มีการแบ่งความรับผิดชอบ และแบ่งงานระหว่างสภาเทศบาลกับเทศมนตรีมากเกินไปจนทำให้ขาดความรับผิดชอบและแก่งแย่งอำนาจกัน เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น ประชาชนก็ไม่อาจจะตำหนิใครได้โดยตรง เพราะต่างฝ่ายต่างตำหนิซึ่งกันและกันเพื่อชนะเสียงมหาชน จะสังเกตได้จากการมีคณะกรรมการ (Board, Commission) มากขึ้นนั่นเองที่มีการแข่งขันกันระหว่างสภากับนายกเทศมนตรีมากขึ้นและเป็นทางไปสู่การใช้เทศบาลรูป Commission กับรูป Council-Manager ต่อไป¹⁶

กรุงเทพมหานคร เป็นการปกครองท้องถิ่นรูปพิเศษ¹⁷ เดิมเป็นเทศบาลนคร ต่อมาเพื่อความเหมาะสมสอดคล้อง จึงปฏิรูประบบเป็นแบบพิเศษการบริหารงานของกรุงเทพมหานคร เป็นแบบ strong executive หรือ single executive เป็นระบบ Presidential System (ระบบประธานาธิบดี)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 523.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 523.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 524.

¹⁷ ประหยัด หงษ์ทองคำ, คำบรรยายประกอบการศึกษาวิชา การปกครองท้องถิ่นไทย ในการศึกษาระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

กรุงเทพมหานคร เป็นการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ นำแบบอย่างมาจากต่างประเทศซึ่งมีรูปแบบของการปกครองมหานคร Metropolis Government เช่น New York, Chicago...(รูปแบบของมหานคร หรือ Metropolis ไม่ได้หมายความถึง เมืองหลวงเท่านั้น ยังหมายถึงเมืองที่มีความสลับซับซ้อน มีการกิจ หรืออาจจะเป็นศูนย์กลางอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเป็นศูนย์กลางธุรกิจ เศรษฐกิจ เป็นต้น) กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางการบริหาร มุ่งเน้นเรื่องการบริหารเป็นพิเศษ เดิมเคยจัดเป็นเทศบาลนคร แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะว่า โครงสร้างมีความสลับซับซ้อน จึงต้องมีการจัดรูปแบบโครงสร้างที่เอื้ออำนวย ให้ผู้บริหารดำเนินการได้สะดวก

โครงสร้างของกรุงเทพมหานคร จึงเป็นระบบป้องกันฝ่ายนิติบัญญัติ ก้าวข้ามฝ่ายบริหารมากเกินไป ฝ่ายบริหารสามารถบริหารได้โดยมีเกราะป้องกันพอสมควร หรือที่เรียกว่าเป็นแบบ strong executive หรือ single executive ซึ่งแตกต่างจาก ระบบของเทศบาล (ซึ่งบริหารโดยคณะผู้บริหาร ฐานะเท่าเทียมกันระหว่างนายกเทศมนตรี กับคณะเทศมนตรี) แต่แบบ strong executive นี้ ผู้บริหาร คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด (ตามกฎหมายประชาชนเลือกผู้ว่าฯ คนเดียว ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เลือก รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 4 คน งานทุกอย่างในฝ่ายบริหารผู้ว่าฯ กทม.รับผิดชอบต่อประชาชนคนเดียวเท่านั้น ผู้ว่าฯ กทม.มีอำนาจเต็ม ผู้ว่า กทม.มีอำนาจเปลี่ยนแปลง รองผู้ว่าฯเป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นให้ ผู้ว่าฯ มีฝีมือในการบริหาร และมีภูมิคุ้มกันในการบริหารมากพอสมควร ผู้ว่าฯ ไม่ต้องบริหารงานภายใต้การก้าวข้าม แทรกแซง ของฝ่ายนิติบัญญัติมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น จนเกิดผลเสียหาย เช่นเดียวกับ แบบเทศบาล เพราะว่า กฎหมายของ กทม.ไม่ให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สภา กทม.เปิคมติไม่ไว้วางใจ ผู้ว่าฯ แต่ให้อำนาจตั้งกระทุ้งถามได้ ให้อำนาจอนุมัติกฎหมาย และงบประมาณได้ ให้อำนาจในการเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ (แต่ไม่ให้อำนาจ) แต่ไม่มีส่วนให้ ผู้ว่าฯ ต้องออกจากตำแหน่ง ดังเช่นการเมืองระดับชาติ

ประชาชนผู้เลือกตั้ง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ต้องเป็นผู้ควบคุมดูแล เดิมประชาชนผู้เลือกตั้ง มีสิทธิออกเสียงประชามติ (recall) ถอดถอน ผู้ว่า กทม.ได้ แต่ปัจจุบัน หลักเกณฑ์นี้ได้ถูกยกเลิกไปเพราะเหตุที่ว่า หากประชาชนไม่สนใจ หรือถูกปลุกปั่น หรือด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจตกเป็นเครื่องมือได้ และอาจใช้สิทธิที่ผิดพลาดได้ อำนาจที่จะถอดถอน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จึงมีฐานะแตกต่างจากจังหวัดและเทศบาลต่าง ๆ ความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 บัญญัติไว้ ดังนี้ -

“บทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งอื่นใด ย่างถึงกรุงเทพมหานคร เขต แขวง จังหวัด อำเภอ ตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล ให้อำนาจบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งนั้น ย่างถึงกรุงเทพมหานคร เขตหรือแขวงตามพระราชบัญญัตินี้ แล้วแต่กรณี เท่าที่ไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้”

นอกจากฐานะของกรุงเทพมหานครจะแตกต่างจากองค์กรปกครองท้องถิ่นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว โครงสร้างการบริหารยังแตกต่างเป็นอย่างมากอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ตามมาตรา 9 ของระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 กำหนดให้ การบริหารกรุงเทพมหานครประกอบด้วย

1. สภากรุงเทพมหานคร
2. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ทั้งสองฝ่ายได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนเช่นเดียวกัน¹⁸ กรุงเทพมหานครจึงเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นองค์กรเดียวที่ผู้บริหารมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง มิได้มาจากฝ่ายนิติบัญญัติเช่นองค์กรปกครองท้องถิ่นรูปอื่น

การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของสภากรุงเทพมหานคร และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแยกจากกันโดยเด็ดขาด กล่าวคือ สภากรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ตราข้อบัญญัติเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร ในส่วนของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนั้น มาตรา 49 และมาตรา 50 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

¹⁸ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

มาตรา 49 ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดนโยบาย และบริหารราชการของกรุงเทพมหานคร ให้เป็นไปตามกฎหมาย
- (2) สั่ง อนุญาต อนุมัติเกี่ยวกับราชการของกรุงเทพมหานคร
- (3) แต่งตั้งและถอดถอนรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้ช่วยเลขานุการผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และแต่งตั้งและถอดถอนผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานที่ปรึกษา ที่ปรึกษา หรือคณะที่ปรึกษา ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือเป็นคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติราชการใด ๆ
- (4) บริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมอบหมาย
- (5) วางระเบียบเพื่อใ้ทำงานของกรุงเทพมหานครเป็นไปโดยเรียบร้อย
- (6) รักษาการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร
- (7) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

มาตรา 50 ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการกรุงเทพมหานคร และลูกจ้างกรุงเทพมหานคร และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของกรุงเทพมหานคร และให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายอื่นได้กำหนดไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรี หรือคณะเทศมนตรี แล้วแต่กรณีโดยอนุโลม ทั้งนี้ เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารราชการกรุงเทพมหานครแล้ว จะเห็นได้ว่าการแยกอำนาจออกจากรวมกันอย่างชัดเจนระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สภากรุงเทพมหานครและฝ่ายบริหาร คือ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ละฝ่ายต่างมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ต่างฝ่ายต่างคานอำนาจและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่ละฝ่ายไม่มีอำนาจเด็ดขาดที่จะดำเนินการให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ได้ด้วยตนเอง หากแต่จะต้องยื่นข้อเสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณา กรณีเช่นนี้ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 กำหนดไว้ ดังนี้

มาตรา 18 ในกรณีที่การดำเนินงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสภากรุงเทพมหานคร ขัดแย้งกันจนอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่กรุงเทพมหานคร หรือแก่ราชการโดยส่วน

รวม ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอาจยื่นข้อเสนอ พร้อมด้วยเหตุผลต่อรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยให้ยุบสภากรุงเทพมหานครเพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิก สภากรุงเทพมหานครใหม่ได้

๑๗๑

มาตรา 52 วรรค 7 และ วรรค 8 ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

(7) มีการยุบสภากรุงเทพมหานคร

(8) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยมติคณะรัฐมนตรีสั่งให้ออกจากตำแหน่งเมื่อมีกรณีแสดงให้เห็นว่า ได้กระทำการอันเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหรือปฏิบัติการหรือละเลยไม่ปฏิบัติการอันควรปฏิบัติในลักษณะที่เห็นได้ว่าจะเป็นเหตุให้เสียหายร้ายแรงแก่กรุงเทพมหานครหรือแก่ราชการโดยส่วนรวม หรือแก่การรักษาความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน

ในกรณีมีพฤติการณ์ดังที่ระบุไว้ตาม (8) สภากรุงเทพมหานครจะมีมติขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาก็ได้

๑๗๑

การจัดระบบการบริหารกรุงเทพมหานครในรูปของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเช่นนี้ เป็นการที่ทำให้ฝ่ายบริหารมีความเข้มแข็ง เป็นโครงสร้างของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบ Mayor - council ในรูปที่ฝ่ายบริหาร คือ นายกเทศมนตรี (หรือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร) มีอำนาจมาก (strong mayor) นั่นเอง

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเมืองการปกครอง แม้จะดูว่าการเลือกตั้งมีลักษณะง่าย ๆ แต่ความเป็นจริงของการเลือกตั้งนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าที่คิด¹⁹

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตน เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจต- จำ

¹⁹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์, วารสารสังคมศาสตร์ 23 (สิงหาคม 2529), หน้า 1.

นงค์ของประชาชนที่เรียกร้องและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติจัดทำ หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน

ความหมายของการเลือกตั้ง ในผลที่จะได้จากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจพิจารณาได้อีกในแง่ของ “สัญลักษณ์” ที่ทำให้บุคคลที่ไปใช้สิทธิเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กล่าวคือ การเลือกตั้งเป็นพิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองแบบประชาธิปไตยทำนองเดียวกับพิธีทางศาสนา ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้ทำ “กิจพลเมือง” (Civic duty) ที่พลเมืองดีทั่วไปพึงกระทำ²⁰

นอกจากการเลือกตั้งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญของ การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนดังกล่าวแล้ว ทฤษฎีประชาธิปไตยยังบ่งชี้ว่า การเลือกตั้งยังมีความสำคัญในลักษณะที่แผ่เร้นต่อระบบการเมืองอยู่อีกหลายประการ เป็นต้นว่า การเลือกตั้งทำให้อำนาจของรัฐบาลมีความชอบธรรม ทั้งนี้เนื่องจากทำให้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งได้รับการยอมรับจากประชาชน นอกจากนั้นการเลือกตั้งช่วยคลายความตึงเครียดของความขัดแย้งทางการเมือง ตลอดจนช่วยลดความขัดแย้งทางสังคมได้อีกด้วย กล่าวคือ กลุ่มทางสังคมทั้งหลาย ต่างกลุ่มต่างมีความต้องการที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่กลุ่มเหล่านั้นต่างอยากจะได้สิ่งที่ตนต้องการ โดยเรียกร้องผ่านกระบวนการเลือกตั้งแบบเปิด ซึ่งดีกว่าการใช้กำลังเข้าแย่งชิงผลประโยชน์กัน²¹

ด้วยความหมายของการเลือกตั้งดังกล่าว นักวิชาการได้สรุปความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีต่อการเมืองการปกครองไว้ดังนี้²²

1. เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
2. เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ
3. สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
4. เป็นเบรคหรือห้ามล้อทางการเมืองการปกครอง
5. ลดความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6

6. ทำให้เกิดบูรณาการทางการเมือง

7. ทำให้เกิดการระดมมวลชน เข้าสู่กระบวนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งมีคุณค่าสมควรแก่การยกย่องว่าได้ดำเนินไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย และถือว่าเป็นฐานที่มาของความชอบธรรมในอำนาจของรัฐบาลและผู้ปกครอง จะต้องดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับ เป็นสากล ดังนี้²³

1. หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง

หมายความว่า การเลือกตั้งต้องกระทำโดยเสรี ไม่มีการบังคับ กดขี่ ข้างวาน หรือใช้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งหมายความว่า เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะคอยเฝ้าดูแลและดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี ปราศจากการบีบบังคับข่มขู่ด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าจะใช้อำนาจมีสสินจ้าง หรือใช้อิทธิพลบีบบังคับ รัฐเองก็ต้องไม่กดขี่ ข้างวาน หรือใช้อิทธิพลบีบบังคับให้ราษฎรไปเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่ปราศจากอิสระ ผู้ปกครองจะอ้างว่าตนมีอำนาจโดยชอบธรรมไม่ได้

2. หลักการเลือกตั้งตรงตามกำหนดเวลา (periodic election)

หมายความว่า เมื่อเลือกตั้งไปแล้วก็ต้องเลือกใหม่อีก โดยกำหนดระยะเวลาแน่นอน เช่น 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎร ว่าปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนหรือไม่ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงตัวผู้แทนราษฎรคนเดิม หรือเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใหม่ และเพื่อให้ประชาชนสามารถควบคุมผู้แทนของตนได้

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (genuine election)²⁴

²³ หยุค แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 10-16.

หมายถึง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ เป็นไปตามคัวบทกฎหมาย ปราศจากการครอบงำและเล่ห์กลทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม วิธีที่จะทำให้การเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งอย่างแท้จริง คือ

1) จัดให้ราษฎรจัดการเลือกตั้งของตัวเองให้มากที่สุด โดยการให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เช่น เป็นกรรมตรวจนับคะแนน เป็นต้น

2) จัดให้มีวิธีการคัดค้านการเลือกตั้ง

4. หลักการออกเสียงทั่วไป (universal suffrage)

หมายถึง การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการกีดกัน หรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษ เนื่องจาก เพศ ศิวิ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพย์สินที่ประชาชนผู้นั้นไม่ขาดคุณสมบัติ

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (equal suffrage)

หมายถึง การมีสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน มีความสำคัญและได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้เลือกตั้งจะมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร หลักการที่ใช้เป็นมาตรการในการให้ความเสมอภาค คือ การให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ มีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งคะแนน (one man one vote) และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ (secret vote)

หมายถึง การออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนเป็นเอกสิทธิ์ของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาด เอกสิทธิ์นี้จะได้รับการพิทักษ์ปกป้องโดยการออกเสียงลับ โดยผู้ออกเสียงไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าตนเลือกใคร ซึ่งจะกระทำโดยวิธีให้เอาบัตรลงคะแนนลงในซองแล้วมอบให้กรรมการตรวจคะแนน หรือใส่ในหีบบัตรเลือกตั้งเอง

7. หลักการวิธีการลงคะแนนเสียงอิสระอย่างอื่น (free voting procedure)

²⁴ เรื่องเดียวกัน

หมายถึง การที่จะไม่ใช้วิธีการลงคะแนนเสียงโดยลับดังกล่าวแล้ว ก็ต้องใช้วิธีการลงคะแนนเสียงอย่างอิสระอย่างอื่น ๆ

โดยหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งนั้นตั้งอยู่บนหลักการเบื้องต้นที่ว่า “มนุษย์มีความสามารถในการเลือกสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล”²⁵ ดังนั้น การเลือกตั้งจะมีความหมายและมีความสำคัญตามนัยของประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว และที่สำคัญนำมาซึ่งผู้แทนราษฎรที่ทำหน้าที่สนองตอบต่อความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชนก็ต่อเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งหรือไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยมีสำนึกหรือเหตุผลในเชิงการเมือง ตระหนักอย่างสมบูรณ์ถึงทางเลือกทางการเมืองเมื่อตนลงคะแนน

แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

สิ่งกำหนดพฤติกรรมมนุษย์

ตามความหมายของการเลือกตั้งที่ได้กล่าวไว้แล้ว จะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนในทุกระดับและทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับชาติหรือในระดับ ท้องถิ่น ประชาชนต่างเลือกผู้แทนของตนเข้าไปเพื่อปกครองตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เพื่อกำหนดวิถีทางดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะในด้านการปกครองท้องถิ่นนั้น ผู้แทนปวงชนทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในท้องถิ่นตั้งแต่เกิดจนตาย

พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นพฤติกรรมประเภทหนึ่งของมนุษย์ การที่จะรู้ว่าพฤติกรรมเลือกตั้งนั้น ๆ มีปัจจัยใ้มากำหนดให้เป็นไปเช่นนั้น ควรจะรู้ในขั้นแรกก่อนว่า สิ่งกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์มีอะไรบ้าง

²⁵ หยุค แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 124.

ณรงค์ สินสวัสดิ์ ได้กล่าวถึง สิ่งกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ในหนังสือเรื่อง “จิตวิทยาการเมือง” ไว้ดังนี้คือ 1) ลักษณะนิสัย 2) สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมและความเข้มข้นของสิ่ง

1. ลักษณะนิสัย ซึ่งแบ่งเป็น ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ

2. สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม (stimulus object) และความเข้มข้นของสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม (strength of stimulus object)

ลักษณะนิสัยของบุคคล คือ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่จริงอยู่ แต่พฤติกรรมจะเกิดขึ้นยังไม่ได้ถ้าไม่มีสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมนี้จะเป็นอย่างใดก็ได้ เช่น อาหาร เสียงปืน คำสบประมาท หนังสือ ความทิว

สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมนี้มีพลังหรือความเข้มข้น (strength) ด้วย ถ้าจะยกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมือง ก็เช่นการที่รัฐบาลอนุญาตให้ขึ้นราคารถเมล์ บางคนอาจจะโมโหมากจนไปเดินขบวนประท้วง แต่บางคนอาจจะไม่โมโห และไม่ไปเดินขบวน หมายความว่า การขึ้นราคารถเมล์ (สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม) มีพลังเพียงพอสำหรับทำให้บางคนประท้วงแต่ไม่มีพลังเพียงพอสำหรับทำให้อีกหลาย ๆ คน ประท้วง

3. ทักษคติ (attitude)

คือการที่บุคคลคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง หรือการกระทำอันหนึ่งในทำนองที่ว่าดีหรือไม่ สมควรหรือไม่ เหมาะสมหรือไม่

เช่นเมื่อนาย ก. คิดว่ารัฐบาลควรสร้างรถไฟใต้ดิน ความคิดอันนี้คือทัศนคติของนาย ก.

เมื่อ นาย ก. คิดว่าควรจะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นาย ข. มากกว่าจะไปลงคะแนนเสียงให้นาย ค. นี้ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของทัศนคติของนาย ก.

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทัศนคตินั้นยังไม่ใช่พฤติกรรม เพราะพฤติกรรมยังไม่เกิดขึ้น แต่ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่มาก่อนพฤติกรรมและเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมด้วย²⁶

4. สถานการณ์ (situation)

สถานการณ์ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นบุคคลและไม่ใช่มบุคคลซึ่งอยู่ในสถานะที่บุคคลกำลังจะมีพฤติกรรม

ยกตัวอย่างก็เช่นในบ้านของเราเอง ถ้าเราคิดว่าควรจะถอดเสื้อเพราะมันร้อน อบอุ่นเราก็ทำได้ แต่ถ้าเราเดินอยู่กลางถนนหรืออยู่ในห้องประชุม เราอยากถอดเสื้อเพราะมันร้อนเราก็คงทำไม่ได้เพราะสถานการณ์ เช่นนั้นไม่เหมาะสมที่เราจะถอดเสื้อ เพราะฉะนั้นสถานการณ์นี้เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่สำคัญมาก

พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนที่จะเลือกบุคคลกลุ่มใดหรือบุคคลผู้ใดเข้ามากำหนดวิถีชีวิตของตนนั้น มักจะเกิดจากแรงจูงใจที่จะเลือกคนที่จะสามารถสนองตอบต่อความต้องการของตนได้มากที่สุดและดีที่สุด

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ในทางรัฐศาสตร์นั้นพัฒนาขึ้นมาจากความสนใจของนักวิชาการ 2 สาขา คือ นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์กลุ่มพฤติกรรมนิยม นักวิชาการเหล่านี้ได้ให้ความสนใจอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ดังกล่าว บ่งชี้จากการศึกษาอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มวัฒนธรรมและชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รวมทั้งแบบแผนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีด้วย ต่อมาได้ให้ความสนใจอิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยาหรือความรู้สึกลงทางการเมือง เช่น ความสนใจที่มีต่อการเมือง การสังกัดกลุ่มหรือการ

²⁶ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ “จิตวิทยาการเมือง” (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 26.

สังกัดพรรคการเมืองบางพรรค เป็นต้น การศึกษาดังกล่าวน่าจะนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดเป้าหมาย
แนวทางในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของไทยที่เป็นระบบต่อไป²⁷

นักสังคมศาสตร์ได้แบ่งทฤษฎีของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ออกเป็น 3 ทฤษฎี²⁸
ดังนี้

1. ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนด (Determinative theories)

ทฤษฎีปัจจัยตัวกำหนดระบุว่า พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกำหนดโดย
ปัจจัยทางสังคมอันเป็นภูมิหลังของบุคคล ทั้งในระดับกว้างทั่วไป และแคบลงมาถึงช่วงที่จะมี
การตัดสินใจ มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แนวความคิดที่เป็น
พื้นฐานของทฤษฎีนี้ ได้แก่ ตัวแบบทางสังคมของ หลอด ลาซาเฟลด์ “ทฤษฎีสถานม” ของ นัก
จิตวิทยา เคิร์ต เลวิน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีประเภทนี้เป็นการเสนอเงื่อนไขที่เป็นรูปแบบ
(pattern) ของพฤติกรรมที่ไม่ได้มุ่งที่จะสรุปรวม เชิงนิรนัย (deductive generalization) หรือ
ทำนายพฤติกรรมในอนาคต หากใช้ประโยชน์อย่างสำคัญในการจัดตัวแปรอันหลากหลายที่
เกี่ยวข้องกันให้เป็นระเบียบ

2. ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Consciously rational theories)

ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผลเน้นที่ปฏิกิริยาของความสำนึกครึกครองของผู้ไปใช้สิทธิ
ออกเสียงที่มีต่อการบริหารการเลือกตั้ง นโยบายของพรรคและสภาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง
ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับความคิดเชิงเหตุผล (rational framework) ของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียง
เลือกตั้งเสมือนการตัดสินใจของผู้บริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ งานที่สำคัญในด้านนี้ ได้แก่
Economic Theory of Democracy ของ Anthony Downs และของ Key ในเรื่อง The Responsibility
Electorate

²⁷ สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการเลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพฯ
: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2527, หน้า 73.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-36

3. ทฤษฎีระบบ (System theories)

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประเภทที่สาม คือ ทฤษฎีระบบ เป็นที่น่าสังเกตถึงแม้ว่าทฤษฎีระบบจะเป็นที่นิยมในหมู่นักรัฐศาสตร์ และนักสังคมศาสตร์ทั่วไปในปัจจุบัน แต่ปรากฏว่ามีผู้นำไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมือง และพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างจริงจังน้อยมาก ในปี ค.ศ.1959 ทัลดคอร์ท พาร์สัน เข้าของทฤษฎีระบบคนหนึ่งได้ศึกษาผลงานเรื่อง Voting ของ เบอเรลสัน และพบว่า การศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบความคิดของทฤษฎีระบบ

ในผลงานอื่น ๆ ก็ได้มีการนำทฤษฎีระบบเข้าไปใช้ในการศึกษาพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งบ้างเช่นกัน ผิดแต่ว่าไม่ได้เจาะจงอย่างแจ่มชัดว่าดำเนินการวิจัยไปตามกรอบของทฤษฎีระบบโดยตรงเท่านั้น เป็นต้นว่า งานของนักวิจัยกลุ่มมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ตั้งแนวความคิด “การลงคะแนนเสียงตามปกติ” (normal vote) ขึ้น การลงคะแนนเสียงตามปกติ คือ ความเข้าของอิทธิพลด้านปัจจัยความนิยมของพรรคใหญ่ทั้งสองพรรคที่มีต่อการเลือกตั้ง “ปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัย” (short-term forces) ก็เป็นอีกแนวความคิดหนึ่งซึ่งถือว่าทำให้ผลการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเบี่ยงเบนไปจากภาวะปกติ

แคมป์เบลล์ และคณะเอง ได้ระบุว่า การแข่งขันทางการเมืองของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นสภาพหนึ่งที่เกิดจากภาวะสมดุล (homeostatic) ของระบบ ซึ่งมีเสถียรภาพหรือมั่นคงเข้มแข็งในระดับต่าง ๆ กัน การขึ้นลงของอัตราการไปลงคะแนนเสียง และการเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับส่วนผสมของปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัยกับปัจจัยพื้นฐาน คือ ความนิยมพรรคของคนอเมริกัน ปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัยมักจะได้แก่ ความน่าสนใจในตัวผู้สมัคร นโยบายเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมือง ภาพพจน์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ เป็นต้น ซึ่งผันแปรไปในแต่ละช่วงสมัยการเลือกตั้ง เมื่อสารระรวมกันแล้วผู้ลงคะแนนเสียงจะชอบพรรคหนึ่งมากกว่าอีกพรรคหนึ่ง ทำให้แกว่งออกจากสภาวะสมดุล “ปกติ” ไป และเมื่อถึงการเลือกตั้งคราวต่อไปก็มักจะ “แกว่ง” กลับโดยนัยเดียวกันเป็นอย่างนี้เรื่อยไป และในกรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้แท้ที่จริงเป็นไปตามกรอบของทฤษฎีระบบ

อย่างไรก็ตาม หากถือว่าการศึกษาดังกล่าวเป็นการใช้ทฤษฎีระบบแล้ว ก็ยังมีการศึกษาอีกจำนวนมากที่อยู่ในขอบข่ายของทฤษฎีนี้ การใช้ทฤษฎีดังกล่าวมุ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณภาวะขึ้นในการเลือกตั้งนั้น คือ ผู้พิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด และความสำนึกเชิงเหตุผลที่เกิดขึ้นจากปัจจัยระยะสั้นเฉพาะช่วงสมัย การใช้ทฤษฎีดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นตัวแทนเชิงการทำนาย (predictive model)²⁸

ตามสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้คือสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่งมีส่วนทำให้ผู้เลือกตั้งเบื่อหน่ายพรรคการเมืองระดับชาติ จึงหันมาให้ความสนใจในตัว ผู้สมัครอิสระที่ไม่สังกัดหรือได้รับความสนับสนุนจากพรรคการเมือง เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีนี้แล้ว น่าจะนำมาเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลทำให้ผู้เลือกตั้งเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ

แรงจูงใจกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง

การที่บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะในรูปแบบใด ทั้งในด้านผู้ที่สมัครเข้าไปเป็นตัวแทนของประชาชนในการดำเนินการทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร รวมทั้งพฤติกรรมการไปออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งของประชาชนในทุกระดับ ต่างก็มีแรงจูงใจผลักดันให้เกิดพฤติกรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกคน

เราอาจพิจารณาการจูงใจในรูปกระบวนการพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่ง ฮาโรลด์ เจ ลีอาวิตต์ กล่าวถึงดังต่อไปนี้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะเป็นไปโดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้น 3 ประการที่สัมพันธ์กันอยู่²⁹

1. พฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่มีสาเหตุมาทำให้เกิด (behavior is caused)

²⁸ เรื่องเดียวกัน

²⁹ Harold J. Leavitt, *Managerial Psychology*, 2nd ed. (Chicago : The University of Chicago Press, 1964), อ้างถึงใน ณรงค์ศักดิ์ เศษอุดม, แรงจูงใจในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 12.

พฤติกรรมที่เกิดจะเป็นไปโดยมีจุดมุ่งหมายเสมอ (behavior is goal directed)
(behavior is motivated)

3. พฤติกรรมที่ทำให้เกิดจะเป็นไปโดยมีจุดมุ่งหมายเสมอ (behavior is goal directed)

จากความหมายที่สรุปได้ว่า แรงจูงใจอาจเกิดได้จากสิ่งเร้าหรือมูลเหตุจูงใจทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลนั้น มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ตั้งทฤษฎีทั่วไป เกี่ยวกับแรงจูงใจไว้ และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายว่า มูลเหตุจูงใจอันสำคัญของบุคคล คือ ความต้องการ (needs) สมมุติฐานดังกล่าวมีความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้น ขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุด และจะเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นถึงจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นถึงจูงใจของพฤติกรรม

3. ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับชั้นตามความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจกับพฤติกรรมทางการเมืองต่างๆ ไป ขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรมกล่อมเกลา (socialization) ของแต่ละสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านชนชั้นอย่างลึกซึ้ง อันมีผลต่อพัฒนาการของแรงจูงใจ และบทบาททางการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมือง ตลอดจนโอกาสของการมีอิทธิพล³⁰ สำหรับ Smith, Bruner และ White⁶¹ มีความเชื่อว่ามนุษย์ได้พัฒนาทัศนคติที่มีต่อการเมือง เพื่อสนองตอบความต้องการ 3 ประการ คือ

1. เพื่อที่จะได้เข้าใจโลกและควบคุมสถานการณ์ต่างๆ

³⁰ William F. Stone, *The Psychology of Politics* (New York : The Free Press, A Division of Macmillan Publishing Co., Inc., 1974). อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

⁶¹ Robert E. Lane, *Political Life : Why and How People Get Involved in Politics* (New York : The Free Press, 1959). อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

2. เพื่อที่จะได้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ
3. เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของจิตใจ

ในทัศนะของ Robert E. Lane เขาเห็นว่า การที่มนุษย์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็เป็นเพราะมีความต้องการในสิ่งสำคัญหรือทรัพยากรอยู่ 6 ประการ คือ³²

1. มนุษย์หาทางที่จะเพิ่มความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจหรือด้านวัตถุ รายได้ ทรัพย์สิน และความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจ โดยใช้กลไกทางการเมือง (political means)
2. มนุษย์ต้องการมีพวกพ้อง ต้องการความรักใคร่ และมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น
3. มนุษย์หาทางที่จะทำความเข้าใจเรื่องโลก ตลอดจนสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ (ต้องการมีความรู้หรือได้รับการศึกษานั้นเอง)
4. มนุษย์หาทางลดความตึงเครียดภายในจิตใจของตน โดยเฉพาะแรงกระตุ้นจากความก้าวร้าวและแรงกระตุ้นในทางเพศ โดยแสดงออกทางการเมือง (political expression)
5. มนุษย์ต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นโดยผ่านช่องทางการเมือง (political activities)
6. มนุษย์หาทางรักษาไว้ ซึ่งความภูมิใจในตัวเอง (self-esteem) และพยายามปรับปรุงให้มีมากขึ้น (ความต้องการทางสถานภาพ ชื่อเสียง และความเคารพ) โดยผ่านกิจกรรมทางการเมือง (political activities)

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลักดันให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง นักรัฐศาสตร์ยอมรับว่าแรงจูงใจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง³³

แรงจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญส่วนหนึ่ง ได้แก่ ความต้องการแสวงหาชื่อเสียง เกียรติยศ การรักษาผลประโยชน์ส่วนตัว การที่จะมุ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ซึ่งบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับลงสมัครรับเลือกตั้งจะมีระดับของความต้องการดังกล่าวแตกต่างกัน ถึงแม้โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น แรงจูงใจที่ทำให้บุคคลกระทำพฤติกรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สูงสุด นั่นคือ ในบรรดาทางเลือกต่าง ๆ นั้น มนุษย์จะตัดสินใจเลือกเอาหน

³² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-30

ทางที่บรรลุดึงทางเลือกในระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลสูงสุด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลจะกำหนดอัตราผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของเขาไว้ในใจ แล้วแสดงออกมาเป็นความพึงพอใจที่เขาถือต่อการกระทำนั้น แล้วจึงเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำต่าง ๆ และเลือกกระทำอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างรวมกัน ซึ่งจะให้ประโยชน์รวมแก่เขามากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ผลประโยชน์ส่วนรวมมีรากฐานมาจากผลประโยชน์ส่วนตัว ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับสังคมได้สร้างสถาบันทางสังคมที่มีความเข้มแข็งเพื่อให้ผลประโยชน์ส่วนรวมได้รับการสนองได้จริง

ในด้านผู้เลือกตั้งก็เช่นเดียวกัน การตัดสินใจเลือกผู้แทนของคนนั้นจะเลือกบุคคลที่ตนคิดว่าจะสามารถสนองความต้องการของตนได้ ซึ่งแรงจูงใจจะเป็นสิ่งที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรม การเลือกตั้งบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ

การตัดสินใจกับพฤติกรรมเลือกตั้ง

การเลือกตั้งทุกประเภท การตัดสินใจของผู้เลือกตั้ง คือ หัวใจของการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนจะต้องมีวิธีการที่จะโน้มน้าวจิตใจให้ผู้เลือกตั้งเชื่อถือและสรรหาเพื่อที่จะได้เลือกตนเข้าไปดำรงตำแหน่งต่าง ๆ

ขั้นตอนของการตัดสินใจ (step in decision making)³⁴

ธรรมชาติของการตัดสินใจนั้น ตามความหมายของ Herbert A. Simon เป็นลำดับ ขั้นตอน 3 ประการ ในอันที่จะเลือกทางใดทางหนึ่งขึ้นมา และก็ในความเข้าใจทั่ว ๆ ไปก็มักจะคิดว่าลำดับขั้นตอนนี้เป็นเรื่องราวทั้งหมดของการตัดสินใจ ไม่ว่าจะตัดสินใจเรื่องอะไร จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

ขั้นตอนดังกล่าวสามารถนำมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของผู้เลือกตั้งได้

³⁴ วุฒิชัย จ่านงค์ : พฤติกรรมเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี, 2523), หน้า 4.

การแยกแยะตัวปัญหา (problem identification)³⁵

ในประการแรก อาจจะเรียกว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในตัวปัญหาออกมาให้ได้ตามแนวความคิดของ Taylor กล่าวว่า การแก้ปัญหานั้น ซึ่งดูเหมือนว่าในความคิดของไทย ๆ เราก็มีความคิดเหมือนกันอย่างที่ว่า เมื่อเราได้รู้ตัวปัญหาที่แท้จริงก็เท่ากับว่าเราแก้ปัญหาได้ครึ่งหนึ่งแล้ว ซึ่งหมายถึง ในหลายกรณีผู้ที่แก้ปัญหาไม่ทราบถึงตัวปัญหาที่แน่นอน เพราะฉะนั้น ก็อาจจะดำเนินการแก้ปัญหากทุกอย่างโดยไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงก็เป็นได้

ในขั้นตอนแรกของการตัดสินใจนั้นจึงเป็นเรื่องของการสร้างความเข้าใจ มั่นใจโดยการค้นหา ทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง ที่เรากล่าวว่าเป็นเรื่องของการแยกแยะตัวปัญหาออกมาแต่ชัดหรือตัวปัญหาที่แน่นอน

การหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้น (information search)³⁶

ในขั้นที่สองของขั้นตอนของการตัดสินใจก็เป็นเรื่องของข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหา ซึ่งตรงกับกิจกรรมที่ Simon เสนอว่าเป็นกิจกรรมทางด้านเซาวิปัญญาคือในปัญหาต่าง ๆ นั้น เราทราบได้แน่นอนว่าการที่จะเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นมาจำเป็นต้องมีสาเหตุ เพราะฉะนั้น การเสาะหาข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้นก็คือการเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดตัวปัญหานั้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่สาเหตุโดยตรงก็เป็นได้ ความสามารถที่จะหาข่าวสารข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุด หรือที่กล่าวว่าเป็นข่าวสารที่สมบูรณ์ (complete information) นั้น อาจจะเป็นไปไม่ได้ แต่ในข้อเสนอนี้ในขั้นตอนการตัดสินใจประการที่สองนี้เป็นเรื่องของการเสาะหาตัวข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สถานการณ์ในการตัดสินใจ (decision making situations)³⁷

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

ในแง่มุม (aspect) ที่สามในเรื่องของการตัดสินใจนี้ เราคิดว่าน่าจะได้พิจารณาถึงเรื่องสถานการณ์ในการตัดสินใจ หมายถึงว่าในกระบวนการตัดสินใจใด ๆ ก็แล้วแต่เราอาจจะกล่าวว่าการตัดสินใจนั้น ๆ อยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน การตัดสินใจจะแตกต่างกันออกไป

ความมีเหตุผลของการตัดสินใจ (rational decision making)³⁸

ในท้ายที่สุดของหลักการหรือกระบวนการตัดสินใจก็เป็นความมุ่งหมายของการตัดสินใจ ซึ่งโดยทั่วไปนั่นก็คือ ความมีเหตุผล (rationality) ของการตัดสินใจ ซึ่งปัญหาเรื่องของการมีเหตุผลเป็นปัญหาควบคู่กันกับเรื่องของการตัดสินใจนั่นเอง ความมีเหตุผลหรือ rationality นั้น มีความเข้าใจในหลายกรณีต่างกัน เพราะโดยทั่วไปแล้ว ความมีเหตุผลนั้นมักจะเป็นการมองลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการ (means) ควบคู่กับจุดหมาย (end) หมายถึงว่า วิธีการนี้จะนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้หรือไม่ หากว่าความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการไปสู่เป้าหมายเป็นไปด้วยดี ก็หมายความว่ามีความมีเหตุผลซึ่งกันและกัน นั่นคือมีเหตุแล้วนำไปสู่ผลที่ต้องการ

แนวความคิดเกี่ยวกับ “ประชามติ” และการสำรวจประชามติ

ประชามติ

คำว่า ประชามติ มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างกัน เช่น

ประชามติ หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลแต่ละคน (personal opinion) ซึ่งเป็นที่ ร้องรับโดยหมู่คนจำนวนหนึ่งในทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง³⁹

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19

³⁹ เกษม อุทยานิน, ความรู้เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช), 2511, อ้างถึงใน พิธา ถาวรกุล, อิทธิพลของการรับรู้ผลของการสำรวจประชามติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537), หน้า 10.

โรเบิร์ต ที ไรลีย์ (Robert T. Reily)⁴⁰ กล่าวว่า ประชามติเป็นผลรวมความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งแสดงออกซึ่งทัศนคติ (attitude) ความรู้สึกนึกคิด และความเชื่อ (belief) ที่ยึดถือร่วมกันของสมาชิกหรือกลุ่มประชาคมในสังคม ต่อประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมโดยรวม โดยมีประโยชน์ร่วมกัน

เบอร์นาร์ด ซี เฮนเนสซี (Bernard C. Hennesey)⁴¹ กล่าวว่า ประชามติ คือ องค์ประกอบความคิดเห็นของแต่ละบุคคลที่แสดงออกโดยกลุ่มบุคคล ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

การสำรวจประชามติ

การสำรวจประชามติจะหมายถึง การตรวจสอบหรือค้นหาความคิดเห็นของประชาชนในสังคม ที่แสดงออกต่อประเด็น หรือ ต่อปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่คนมีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีผลได้ผลเสียร่วมอยู่ และเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อสังคมที่คนอาศัยอยู่ และการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เป็นไปในเวลาที่เรื่องนั้นกำลังเป็นที่สนใจของประชาชน¹²

ความสำคัญของการสำรวจประชามติ

เนื่องจากการสำรวจประชามติเป็นวิธีการที่ให้ได้มาซึ่ง “ประชามติ” ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของสังคมประชาธิปไตย ประชามติจึงมีความสำคัญต่อวิถีทางสังคมในลักษณะดังกล่าว รัฐบาล จำเป็นต้องรับฟังประชามติเพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น การกำหนดนโยบายสาธารณะ การเลือกสรรบุคคลเข้ารับราชการตำแหน่ง หรือเพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความชอบธรรมแห่งรัฐ ขณะเดียวกันการก่อตัวของประชามติ ยังมีส่วนช่วยให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารการเมือง ซึ่งช่วยให้เกิดความเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นเครื่อง

⁴⁰ Reily, *Public Relation in Action* อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁴¹ Hennesey, *Public Opinion*, อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

⁴² ปรมะ สตะเวทิน, “ประชามติ”, บัณฑิตวิทยาลัย ปีที่ 2 เล่มที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2531) : อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน หน้า 11.

ช่วยประกอบการตัดสินใจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ได้อีกทางหนึ่ง กล่าวคือ บทบาท การสำรวจประชามติในระบบการเมืองมีลักษณะเป็นปัจจัยนำเข้าสู่ระบบนำความคิดเห็นของ ประชาชนทั้งในลักษณะของข้อเรียกร้อง และข้อสนับสนุนต่าง ๆ เข้าสู่ระบบการเมือง กล่าวคือ จะมีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพและการดำรงอยู่ของระบบการเมืองต่อไป⁴³

การสำรวจประชามติในฐานะการหยั่งมติมหาชน (public opinion poll)

การสำรวจประชามติในฐานะการหยั่งมติมหาชนนี้มักเรียกสั้น ๆ ว่า “โพลล์”(poll) ซึ่ง เป็นการหยั่งประชามติรูปแบบหนึ่ง ที่ทำให้ทราบความคิดเห็นของประชาชนได้ในระดับที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด⁴⁴ ดังมีผู้กล่าวว่า “การสำรวจประชามติสามารถแสดงถึงผลความคิดเห็นของประชาชนได้ใกล้เคียงความเป็นจริง รองจากการเลือกตั้งและการลงประชามติ”⁴⁵

ฉะนั้นการวัดประชามติตามวิธีนี้ จึงมิได้หมายความว่า จะสามารถแสดงถึงความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างเที่ยงตรงแท้จริงเสียทีเดียวไม่ ทั้งนี้เนื่องจากประชามติหรือมติมหาชน มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งยากแก่การพิสูจน์และตรวจสอบถึงความจริงที่สมบูรณ์ได้ ตัวอย่างเช่น กรณีการตรวจสอบมติมหาชนจากเสียงส่วนใหญ่ที่เงียบ (silent majority) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสำรวจประชามตินับว่าเป็นวิธีการเชิงประจักษ์ ที่สามารถแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง

การสำรวจประชามติ ซึ่งเป็นการแปรเปลี่ยนมาจากมติมหาชนนั้น⁴⁶ มีความสำคัญในระบบการเมืองสมัยใหม่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของความชอบธรรมทางการเมืองที่ยึดถือ

⁴³ David Easton, *A Framework for Political Analysis* อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

⁴⁴ วิรัช ลภีรัตนกุล, “การสำรวจประชามติเพื่องานประชาสัมพันธ”, นิเทศสาร อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁴⁵ สวัสดิ์ สุคนธรังษี, *ประชาธิปไตยกับการวัดมติมหาชน* (กรุงเทพมหานคร) อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

⁴⁶ Ginsberg, *The Captive Public : How Mass Opinion Promote State Power*, อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

หลักเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นใหญ่ มิได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของบุคคลเช่นในสมัยเดิม⁴⁷ อาจกล่าวในอีกแง่หนึ่งว่า ระดับการพัฒนาทางการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาในระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันมิได้ขึ้นอยู่กับการปฏิวัติ หรือการรัฐประหารเหมือนในครั้งอดีต หากแต่ในส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับผู้นำและประชาชนของประเทศนั้น ๆ ว่า ได้เคารพและให้ความสำคัญแก่มติมหาชนมากน้อยเพียงใด

การที่มติมหาชนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกประการหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การยอมรับบทบาทของการสำรวจประชามติจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครองของรัฐบาล และความร่วมมือของประชาชน ดังนั้น ความสำคัญเชิงปฏิบัติการของการสำรวจประชามติในการสร้างสรรค์พฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าว จะส่งผลต่อเป้าหมายในการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นส่วนรวม

อนึ่ง บางครั้งจะเห็นว่า กลุ่มอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (pressure groups) ที่ดำเนินการแข่งขันทางการเมือง เพื่อรักษาผลประโยชน์หรือเรียกร้องให้รัฐบาลปกป้องผลประโยชน์ของตน ยังจำเป็นต้องหันมาสนใจเสียงของประชาชน เป็นพลังสนับสนุนหรือจูงใจให้ประชาชนยอมรับและเห็นด้วยกับนโยบายและการกระทำของตน เพื่อให้ตนมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้น⁴⁸

แนวความคิดเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งทุกประเภท สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้สมัครที่จะขาดเสียมิได้ คือ การหาเสียงเพื่อจูงใจให้ผู้เลือกตั้งลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกตนเข้าไปดำรงตำแหน่งที่ได้สมัครไว้ จะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งทุกประเภทในระยะหลัง ๆ นี้ การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครมีการปรับ

⁴⁷ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies* อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

⁴⁸ สุจิต บุญบงการ, *การเมืองเปรียบเทียบ: ปัญหาและแนวคิด* (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

เปลี่ยนไปจากเดิมมาก กล่าวคือมีการจัดทำเป็นระบบมากขึ้น โดยการจ้างผู้ชำนาญการด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะมาจัดทำให้

อย่างไรก็ตาม การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งแม้ว่าจะมีลักษณะของการโฆษณาขายสินค้าอยู่มาก แต่โดยธรรมชาติของมันแล้วก็มีส่วนช่วยในการให้ข่าวสารทางการเมืองแก่ประชาชนอยู่บ้างไม่มากนักน้อย เพราะการรณรงค์หาเสียงนั้นจำเป็นต้องให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองและเกี่ยวกับตัวผู้สมัครเพื่อชักจูงให้ผู้เลือกตั้งสนใจไปทางใดทางหนึ่ง⁴⁹

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่เป็นระบบต้องเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์แยกแยะลักษณะของผู้เลือกตั้งเสียก่อนว่ามีความสนใจ มีความห่วงใยในเรื่องอย่างไร เพื่อที่ว่าวิธีการและเนื้อหาของรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของตนจะได้สอดคล้องกับลักษณะที่แตกต่างกันไปของกลุ่มผู้เลือกตั้งที่เป็นเป้าหมายในการหาเสียงของตน

โดยทั่วไปแล้ว เราอาจแบ่งผู้เลือกตั้งออกเป็นสามประเภทใหญ่ ได้ดังต่อไปนี้คือ⁵⁰

(1) ผู้เลือกตั้งที่รอบรู้หรือมีความสนใจในทางการเมืองอยู่แล้ว (involte voters)⁵¹

⁴⁹ Stanley Kelly Jr., *Political Campaign : Problem in Creating an Informed Electorate* (Washington D.C.: The Brookings Institute), 1960. อ้างใน สมบัติ จันทรวงศ์, *การเมืองเรื่องเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต พ.ศ. 2528 (มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตย และการพัฒนา 2530)*, หน้า 91.

⁵⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, *การเมืองเรื่องเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต พ.ศ. 2528 (มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา)*, 2530, หน้า 92-94.

⁵¹ Dan Nimmo, *The Political Persuaders; The Techniques of Modern Election Campaign* (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1970) อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

ผู้เลือกตั้งประเภทนี้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และความสนใจในกิจกรรมทางการเมืองสูง และเป็นผู้ที่ติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางสื่อมวลชนอย่างใกล้ชิด โดยอาจมีความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งอย่างแน่นซัด ทักษะคติทางการเมืองของผู้เลือกตั้งประเภทนี้จึงค่อนข้างจะแน่นอนและมีความเข้มข้นสูงด้วยเหตุนี้เองโอกาสที่พวกเขาจะยอมรับทัศนะที่ตรงกันข้ามจึงมีอยู่จำกัด และมีประเด็นทางการเมืองไม่มากนักที่พวกเขาไม่ได้มีความรู้สึกที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่แล้ว สำหรับผู้เลือกตั้งประเภทนี้ หากว่าจะมีการยอมรับเอาความคิดใหม่ ๆ อันเป็นผลจากการรณรงค์หาเสียงเข้ามา ก็ต้องมีการเปรียบเทียบใคร่ครวญเป็นอย่างดีเสียก่อนกับทัศนคติหรือความรู้สึกเดิมของตนพุด่าง ๆ ก็คือการรณรงค์หาเสียงทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนใจผู้เลือกตั้งที่รอบรู้นั้นทำได้ค่อนข้างจะยาก

(2) ผู้เลือกตั้งที่ไม่สนใจการเมืองหรือถ้ามีความสนใจก็แค่เพียงเล็กน้อย (uninvolved voters)⁵² ผู้เลือกตั้งประเภทนี้มีทัศนคติทางการเมืองที่ก่อตัวขึ้นอย่างไม่สมเหตุผลเท่าใดนัก ทัศนคติดังกล่าวมีความเข้มข้นค่อนข้างต่ำและมีความไม่แน่นอนสูง พวกนี้อาจจะไม่ผูกพันตนเองกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเป็นพิเศษ การเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของพวกเขามักเป็นไปเพื่อความสนุกสนานในอารมณ์ที่ตนได้รับมากกว่าที่จะเป็นการแสวงหาข่าวสารหรือข้อมูลการเมือง สำหรับผู้เลือกตั้งประเภทนี้จึงเป็นเพียงสิ่งที่จะพูดถึงกัน และจะพูดถึงกันก็เฉพาะต่อเมื่อเป็นเรื่องที่ “สนุก” เท่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง ผู้เลือกตั้งกลุ่มนี้จึงมักจะเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการรณรงค์หาเสียง เพราะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถจะเจาะเข้าหาหรือเปลี่ยนใจได้ง่ายเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้เลือกตั้งที่รอบรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรณรงค์หาเสียงกับคนกลุ่มนี้ของพรรคการเมืองต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องให้ความรู้สึกสนุกสนานมากกว่าที่จะให้ข่าวสารโดยเน้นบุคลิกภาพของตัวผู้สมัครและประเด็นทางการเมืองที่หือหวาเป็นพิเศษในกิจกรรมการหาเสียงที่มุ่งเป้าต่อผู้เลือกตั้งดังกล่าว แม้ว่าผู้เลือกตั้งจะมีส่วนร่วมอยู่ด้วยในกิจกรรมนั้น ๆ แต่ก็เป็น การเข้าร่วมอย่างผู้ดูหรือเป็นการยอมรับมากกว่าที่จะเข้าร่วมอย่างแข็งขัน

(3) ผู้เลือกตั้งที่เบื่อหน่ายการเมือง (alienated voters)⁵³ ได้แก่ผู้เลือกตั้งที่รู้สึกว่าคุณเองไม่ได้มีอำนาจอะไรเลยในทางการเมือง กล่าวคือ การลงคะแนนเสียงของคุณจะไม่มีผลกระทบต่ออะไรทั้งสิ้นต่อเหตุการณ์ทางการเมือง ผู้เลือกตั้งประเภทนี้มักจะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นเรื่อง

⁵² อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

⁵³ อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

ที่ไร้ความหมายเพราะไม่มีความแตกต่างอะไรระหว่างบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหลาย หรือไม่เช่นนั้น ผู้สมัครต่าง ๆ ก็มีได้ให้ข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะทำให้มีการแยกแยะตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้ นอกจากนี้ผู้เลือกตั้งกลุ่มนี้ยังมองว่านักการเมืองส่วนใหญ่เป็นพวกที่คดโกงและมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในการรณรงค์หาเสียงเพื่อชิงเอาผู้เลือกตั้งที่เบื้องหน้าการเมืองมาลงคะแนนสนับสนุนตน ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนมากจึงมักใช้วิธีการโจมตีคู่แข่งว่าเป็นผู้ฉ้อโกงอำนาจทางการเมืองไปจากประชาชน ในขณะที่ตนเองเป็นผู้ที่พยายามจะนำอำนาจดังกล่าวกลับคืนมาสู่ประชาชน หรือไม่เช่นนั้นก็จะเน้นภูมิหลังของตนในฐานะต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ “นักการเมือง” เหมือนอย่างนักการเมืองโดยทั่วไป

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เป็นการประหยัดทั้งเวลา ทรัพยากร และแรงงาน พรรคการเมืองต่าง ๆ จึงมุ่งที่จะรณรงค์หาเสียงไปในทำนองที่หาคนให้สอดคล้องกับความรู้สึกที่มีอยู่เดิม หรือเพื่อเร่งเร้าความรู้สึกที่มีอยู่เดิมมากกว่าที่จะปลูกเร้าความรู้สึกใหม่ให้เกิดขึ้น นั่นคือ ในการรณรงค์หาเสียงนั้น พรรคต่าง ๆ ข่อมุ่งที่จะติดต่อกับพันธมิตรกับผู้เลือกตั้งที่ผูกพันอยู่กับพรรคของตนอยู่แล้วเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงจะเข้าหาผู้ที่มิได้ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเฉพาะต่อเมื่อได้กระทำสองอย่างนี้แล้วเท่านั้นจึงจะสามารถเจาะกลุ่มที่มีแนวโน้มว่าต่อต้านตนได้⁵⁴ อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้งแต่ละครั้งย่อมมีสถานการณ์แวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปอยู่ด้วยเสมอ การวางแผนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในทางปฏิบัติจึงต้องนำเอาข้อมูลอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการเลือกตั้งทั้งหมดเข้ามาพิจารณาด้วย⁵⁵ เช่นการพิจารณาว่า ผู้เลือกตั้งมีการแบ่งออกเป็นสังกัดพรรคต่าง ๆ อย่างชัดเจนหรือไม่ ถ้าเป็นเช่นนั้นผู้สมัครที่สังกัดพรรคใหญ่ก็อาจจะเน้นนโยบายของพรรคและลดความสำคัญของบุคลิกภาพส่วนบุคคล ตลอดจนประเด็นต่าง ๆ ที่อาจแบ่งแยกกลุ่มต่าง ๆ ที่สนับสนุนพรรคนั้น ๆ อยู่ ส่วนผู้สมัครที่สังกัดพรรคเสียงข้างน้อยก็อาจจะเน้นตัวสนับสนุนตน หรือถ้าระบบพรรคการเมืองเป็นแบบหลายพรรค มีผู้สมัครหลายคน แนวโน้มก็มักจะเป็นไปในรูปที่มีประเด็นทางการเมืองถูกชูขึ้นหลายประเด็น สุดแต่ว่าผู้สมัครหรือพรรคต่าง ๆ จะเลือกชูประเด็นใดขึ้น แต่ถ้าเป็นระบบสองพรรคประเด็นทางการเมืองมักจะถูกรวมเข้าหากันทำให้ทำทีของสองพรรคใหญ่มี

⁵⁴ Stanley Kelly Jr. Political Campaign : Problem in Creating an Informed Electorate (Washington D.C.: The Brookings Institute, 1960). อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

⁵⁵ Dan Nimmo, *The Political Persuaders; The Techniques of Modern Election Campaign* (New Jersey: Prentice-Hall, Inc : Englewood Cliffs, 1970). อ้างในเรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

ลักษณะที่ผสมผสานไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้แล้ว วิธีการกำหนดวันเลือกตั้งเองก็สามารถมีผลกระทบต่อการรณรงค์หาเสียงอีกด้วย เช่น ถ้ามีการกำหนดวันเลือกตั้งไว้อย่างแน่นอนตายตัว ก็เป็นได้ว่าเมื่อถึงกำหนดเลือกตั้งนั้นอาจไม่มีประเด็นทางการเมืองที่สำคัญ ๆ ใด ๆ เกิดขึ้น ในกรณีเช่นนั้นผู้สมัครก็คงจะต้องสร้างประเด็นทางการเมืองขึ้นมา หรือไม่ก็เน้นบุคลิกภาพของผู้สมัคร หรือนโยบายของพรรคอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือถ้าระบบเลือกตั้งไม่เน้นความสำคัญของพรรคการเมือง การเน้นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครก็อาจมีความสำคัญกว่าพรรคการเมืองที่บุคคลนั้น ๆ สังกัดอยู่ หรือถ้าเป็นการเลือกตั้งที่ต่อเนื่องกัน ผู้ที่มีตำแหน่งอยู่เดิมก็อาจจะเน้นความสำเร็จในการทำงานของตน และไม่เปิดโอกาสให้คู่แข่งเป็นผู้กำหนดประเด็นหาเสียงที่ตนจะต้องเสียเปรียบในการตอบโต้ ส่วนผู้สมัครที่เป็นเสมือนผู้ท้าชิงก็อาจจะเน้นคุณสมบัติส่วนตัว และช่วงชิงโอกาสในการกำหนดประเด็นหาเสียงที่จะทำให้ตนอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ เป็นต้น⁵⁶

รูปแบบการหาเสียงเลือกตั้ง

สมบัติ จันทรวงศ์ (2530: 30-36) ได้จำแนกรูปแบบในการหาเสียงที่เปิดเผยมหรือเป็นทางการไว้ ดังนี้⁵⁷

1. การใช้สิ่งพิมพ์และการประชาสัมพันธ์ เป็นการรณรงค์หาเสียงอย่างเป็นทางการเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งได้รู้จักผู้สมัคร โดยอาจจะทำเป็นป้ายคัทเอาท์ขนาดใหญ่ บอกชื่อ สังกัดพรรค พร้อมคำขวัญและรูปภาพของผู้สมัคร นอกจากนั้นก็มิสเตอร์หรือ ใบปลิว หรือการ์ดขนาดเล็ก ๆ สำหรับแนะนำตัวผู้สมัคร ซึ่งอาจจะออกมาเป็นระยะ ๆ ในช่วงระหว่างที่ทำการหาเสียงหรืออาจจะออกมาแก้ข่าวที่ถูกโจมตี นอกจากนี้ก็มีการใช้รถที่มีมิสเตอร์หรือแผ่นป้ายโฆษณาชื่อ รูป หมายเลขประจำตัวของผู้สมัครให้วิ่งกระจายเสียงไปตามชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนทราบข่าวสารของผู้สมัคร ในกรณีผู้สมัครไม่ได้ออกไปสัมผัสประชาชนโดยตรง

2. การปราศรัยหาเสียงมีหลายแบบ คือ อาจจะเป็นการปราศรัยที่ทำไปอย่างมีพิธีการ มีการจัดเวลาปราศรัยที่มีการนัดหมายหรือประชาสัมพันธ์ไว้ล่วงหน้า หรืออาจเป็นแบบที่ผู้สมัครได้

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

⁵⁷ อ่างใน ศิวะพร ปัญงมาลา, ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 28-29.

รับเชิญให้ขึ้นเวทีปรากฏตัว และกล่าวคำปราศรัยในงานพิธีต่าง ๆ ที่หวัะแ่นอย่างโอกาสจัดขึ้น เช่น งานบวชขนาด งานศพ งานวันเกิด ฯลฯ หรืออาจจะเป็นในแบบที่มีองค์กรอะไรสักอย่างในเขตจังหวัดที่มีลักษณะภายนอกเป็นองค์กรที่เป็นกลางทางการเมือง เช่น หอการค้าจังหวัด จัดการอภิปรายขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้สมัครที่เป็นหัวหน้าทีมของทุกทีมมีโอกาสมาแถลงนโยบาย หรือให้ประชาชนผู้เข้าฟังได้ซักถามข้อข้องใจได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การปราศรัยเพื่อหาเสียงโดยตรงอาจจะเป็นวิธีหลักในบางจังหวัด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง แต่ในบางพื้นที่อาจเป็นเพียงผลพลอยได้ของการประชาสัมพันธ์ตัวผู้สมัครให้เป็นที่รู้จักเท่านั้น

3. การเข้าถึงตัวผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นการหาเสียงแบบที่นิยมกันว่า “การเคาะประตูบ้าน” เป็นที่นิยมกันมากในหมู่ผู้สมัครหน้าใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ชุมชนที่มีคนหนาแน่น เพราะนอกจากจะได้ภาพพจน์ว่าเป็นผู้สมัครที่เข้าถึงได้แล้ว ยังจะดูเป็นการสร้างความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้านได้ในเวลาอันสั้น

4. การใช้สื่อมวลชนเพื่อการหาเสียง สื่อมวลชนทุกประเภทโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มีบทบาทที่สำคัญในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการหาเสียงของพรรคการเมืองต่าง ๆ ในระดับชาตินักการเมืองที่เจนเวทีจะพยายามอาศัยคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ระดับชาติทำตัวให้เป็นข่าวอยู่เป็นประจำ การเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ระดับชาติมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะถือได้ว่าเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตนเองเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้สมัครสามารถนำข่าวคราวดังกล่าวไปถ่ายเอกสารแจกจ่ายชาวบ้าน หรือเพื่อนำลงในเอกสารประชาสัมพันธ์ที่คนทำเลขนแบบรูปแบบของหนังสือพิมพ์ สำหรับแจกจ่ายในเขตเลือกตั้งอีกทีหนึ่ง⁵⁸

บทบาทของสื่อมวลชนกับการหาเสียงเลือกตั้ง

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการหาเสียงของผู้สมัครรูปแบบหนึ่งคือการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมืออุปกรณ์ในการหาเสียงของตน เนื่องจากผู้สมัครมักจะตระหนักดีว่าสื่อมวลชนมีบทบาทต่อการตัดสินใจของผู้เลือกตั้งได้เป็นอย่างมาก

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน

คมกฤษ ไวสืบข่าว ได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนไว้ ดังนี้⁵⁹

1. บทบาทในการเสนอและถ่ายทอดข่าวสาร สื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ในการ สอดส่องและรายงานความเคลื่อนไหว และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (surveillance) ในการ พัฒนาระบบการเมือง สื่อมวลชนควรมุ่งเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถ ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริง มากกว่าที่จะให้ความสำคัญ กับบทบาท ในการชักจูงความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว

2. บทบาทในการให้ความเห็นและชักจูง (persuasion) ในการเสนอและถ่ายทอด ข่าวสารของสื่อมวลชนนั้น สื่อมวลชนสามารถเสนอความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ ให้ ผู้รับสารได้รับทราบด้วย สื่อมวลชนมีอำนาจในการชักจูง โน้มน้าวใจ (persuasion power) อย่าง มาก หน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในการพัฒนา จึงอยู่ที่การชักจูงให้ประชาชนละทิ้งความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยมแบบเก่า และหันมารับเอาความเชื่อใหม่

3. บทบาทในการให้การเรียนรู้ทางการเมือง สื่อมวลชนมีบทบาทในการเป็นตัวการ (agent) ของการเรียนรู้ทางการเมือง แต่เป็นตัวการประเภททุติยภูมิ คือ มีอิทธิพลทางอ้อม และเป็น ตัวการที่คอยช่วยเสริมการเรียนรู้ที่เริ่มจากระดับครอบครัว และ โรงเรียน

นอกจากนั้น สื่อมวลชนยังมีบทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยอีกด้วย ซึ่ง ประธานาธิบดี เจฟเฟอร์สัน แห่งสหรัฐอเมริกา เคยพูดไว้ในสมัยสร้างชาติว่า “สื่อมวลชนกับ เสรีภาพเป็นสิ่งคู่กัน ถ้าเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น (โดยสื่อมวลชน) ต้องสูญเสียบ ไปแล้ว ประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้” บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาประชาธิปไตยมี 5 ประการ คือ⁶⁰

1. เป็นผู้ให้ข่าวสารที่มีสาระและเป็นความจริง หนังสือพิมพ์แต่ละชนิดอาจจะตีความ สาระของข่าวสารที่ตนเสนอแตกต่างกัน แต่จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ข่าวสารที่สำคัญ

⁵⁹ คมกฤษ ไวสืบข่าว บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหา บัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2538), หน้า 14.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

ประคองเลือดที่หล่อเลี้ยงหัวใจ คือ การปกครองระบอบนี้คือการที่สื่อมวลชนเสนอข่าวใด ๆ ออกไปย่อมมีผลต่อการเข้าใจปัญหาทางการเมือง บทบาทรัฐบาล ความเลื่อมใสหรือไม่เลื่อมใสในรัฐบาล การเข้าใจปัญหาของชาติ การติดต่อระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนกับกลุ่มต่าง ๆ

2. เป็นผู้ให้ข้อคิดและความรู้ หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการโน้มนำความคิดทางการเมืองของผู้อ่านอยู่มาก เพราะหนังสือพิมพ์จะชักนำและขั้วยถึงสิ่งที่หนังสือพิมพ์หรือวารสารนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ หนังสือพิมพ์จึงเป็นผู้ปลูกฝังและให้การศึกษาทางการเมืองที่สำคัญที่สุด

3. เป็นผู้ทักท้วงผู้มีอำนาจ หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนแขนงอื่น ๆ มีบทบาทเป็นผู้คอยทักท้วงและเป็นคุลของผู้มีอำนาจ หากมีข้อบกพร่องเกิดขึ้นจากการกระทำของนักการเมืองและนักบริหาร หนังสือพิมพ์จะป่าวประกาศให้เป็นที่รู้ เพื่อข้อบกพร่องดังกล่าวจะได้รับการแก้ไขต่อไป

4. เป็นผู้เชื่อมความสำนึกของการเป็นประเทศชาติ สื่อมวลชนเป็นผู้เชื่อมประสานคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้มีความรู้สึกนึกคิดร่วมกันถึงความเป็นชาติ ความสำนึกของความเป็นชาติเดียวกัน (the feeling of nationnees) นี้ เป็นสิ่งสำคัญประการแรกในการพัฒนาการเมืองของประเทศค้อยพัฒนา

5. เป็นจักรกลของกระบวนการเมืองแบบประชาธิปไตย สื่อมวลชนที่คิจจะต้องมีใจยุติธรรม หมายความว่า จะต้องให้โอกาสแก่ข่าวหรือข้อคิดที่มีอุดมการณ์แตกต่างกัน จะต้องไม่เอนเอียงไปทางหนึ่งทางใด และจะต้องถือว่าผู้อ่านหรือผู้ฟังมีสติปัญญาพอที่จะรับรู้ข่าวสารหรือปัญหาดังกล่าว ประชาชนสามารถเลือกพิจารณาด้วยสติปัญญาจากการเปรียบเทียบข่าวและข้อคิดต่าง ๆ นั้นเอง สื่อมวลชนจะก่อให้เกิดสิ่งซึ่งอาจเรียกได้กว้าง ๆ ว่า “ประชามติ” อันได้แก่ ความคิดหรือความเชื่อของผู้อ่านผู้ฟังส่วนมากในปัญหาที่อยู่ในความสนใจร่วมกัน เมื่อเป็นดังนี้จะก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือนิสัยของการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้น กล่าวคือ ประชาชนก็จะเคยชินต่อการให้ความสนใจต่อข่าวสารหรือข้อคิดต่าง ๆ ในหน้าสื่อมวลชน และจะแสดงออกถึงปฏิกิริยาของตนโดยวิธีทางต่าง ๆ

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงของคนไทย

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้เลือกตั้งนั้น มีผลการวิจัยที่มีผู้ทำการวิจัยไว้แล้ว สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาได้

สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ศึกษาวิจัยพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย ในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ.2522 เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับแผนทั่วไปในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ความสนใจและความรู้ทางการเมือง กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2526 ก็ได้ทำการศึกษาซ้ำอีก ซึ่งการศึกษาในปี พ.ศ.2522 และปี พ.ศ.2526 ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1.1 เพศ เพศชายสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัคร ได้เร็วกว่าเพศหญิงเล็กน้อย เกณฑ์ในการเลือกจะคำนึงถึงพรรคมากกว่าบุคคล โดยคำนึงค่านโยบายมากกว่าเพศหญิง และมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครมากกว่าเพศหญิง

1.2 อายุ ผู้มีอายุในวัยกลางคนและวัยหนุ่มสาว มีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าตัวบุคคล ส่วนผู้สูงอายุมีแนวโน้มเลือกตัวบุคคลมากกว่ากลุ่มวัยกลางคน มีแนวโน้มเลือกพรรคโดยคำนึงถึงนโยบายของพรรคการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุหรือผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว

1.3 การศึกษา มีผลอย่างมากต่อความแตกต่างในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ ผู้มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองมากกว่าผู้มีการศึกษาค่ำ ถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียงได้ยากกว่า มีแนวโน้มในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้เร็วและแน่นอนกว่าผู้มีการศึกษาค่ำ และคำนึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคมากกว่าผู้มีการศึกษาค่ำ

1.4 อาชีพ ผู้ประกอบอาชีพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง เช่น ครูอาจารย์ ข้าราชการ และนักธุรกิจ ไปลงคะแนนเสียงโดยสำนึกในหน้าที่ของพลเมือง ตัดสินใจเลือกโดยเร็วกว่า มีแนวโน้มในการเลือกพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยคำนึงถึงนโยบายของพรรคเป็นสำคัญมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า

1.5 ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และในเขตเมือง มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท และให้ความสำคัญกับพรรค และนโยบายของพรรคมากกว่าตัวผู้สมัคร และตัดสินใจด้วยตัวเองมากกว่าผู้ออกเสียงในชนบทเล็กน้อย

ประเด็นเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรอิสระของผู้ศึกษาต่อไป

2. ด้านแบบแผนพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของคนไทย

คนไทยไปลงคะแนนเสียงด้วยสำนึกว่าเป็นหน้าที่มากกว่าการแสดงออกถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือควบคุมรัฐบาล เพื่อใ้คนที่ตนต้องการเข้าไปทำงาน เพราะฉะนั้น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของคนไทยจึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองมากกว่าความรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficiency) โดยผู้มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไป และอาศัยในเขตเมืองหรือกรุงเทพมหานคร จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความสำนึกในหน้าที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตชนบท มีการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

สำหรับคนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไป มีแนวโน้มเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งค่อนข้างประจำ แต่ยังไม่มีการเมืองที่มีฐานสนับสนุนที่มั่นคงในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ชื่อเสียง และความนิยมในหัวหน้าพรรคมีส่วนช่วยให้พรรคได้รับความนิยมจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

จากรายงานการวิจัยของสุจิต นุญบงการ และคณะ ในเรื่องพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยตอนหนึ่ง เปรียบเทียบการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระหว่างคนกรุงเทพฯ กับคนชนบทไว้ว่า “ส่วนผู้เลือกตั้งในชนบทนั้นไปลงคะแนนเสียงเป็นอัตราส่วนมากกว่าคนใน

กรุงเทพฯ ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไทยในชนบทเป็นตัวของตัวเองน้อยกว่าคนในกรุงเทพฯ จึงมี โอกาสถูกชักจูงหรือระดมไปลงคะแนนเสียงได้มากกว่า”

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ ได้ศึกษาแบบแผนพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่า ราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความ สัมพันธ์กับแบบแผนการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดังนี้

1. ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลางขึ้นไป มีการศึกษาสูง อยู่ในช่วงวัยหนุ่ม สาว (20-30 ปี) จนถึงวัยกลางคน (30-40 ปี) มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงโดยสำนึกของตัวเองมาก กว่าถูกระดม (mobilized) แต่ตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้ช้า และมีความแน่นอนในการตัดสินใจ น้อยกว่าผู้มีวัยสูงอายุ

2. ผู้ไปใช้สิทธิในทุกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ความสำคัญกับตัวผู้สมัครและ นโยบายมากกว่าพรรคการเมือง

3. ผู้ที่ให้ความสำคัญในชื่อเสียงของพรรค และความนิยมต่อหัวหน้าพรรค สามารถ ตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้เร็วกว่าผู้ที่สนใจในประเด็นอื่น ๆ

4. มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานครจากการที่เคย เลือก โดยคำนึงถึงพรรคและนโยบายของพรรคมาเป็นการคำนึงถึงตัวผู้สมัครมากกว่าพรรค

ชัยสิทธิ์ เถลิงมีประเสริฐ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมการลง คะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2535 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. คนกรุงเทพมหานครไปลงคะแนนเสียงจำนวนน้อย แต่มีคุณภาพสูง

คนกรุงเทพไปลงคะแนนเสียงในอัตราน้อยที่สุดในประเทศ สาเหตุหลักที่คนไปลง คะแนนเสียงเลือกตั้งน้อยเพราะผู้ที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมสูงส่วนหนึ่งไม่ไปลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง และผู้ที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจสังคมต่ำส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ไม่สามารถ “ระดม” ให้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้เหมือนการระดมในชนบท อย่างไรก็ตาม หาก จะพิจารณาว่า คนจำนวนน้อยที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นส่วนมากแล้วไปลงคะแนนเสียงด้วย

ความสำนึกของตนเป็นสำคัญ และยังคงคำนึงถึงการเลือกตั้งโดยยึดเอาพรรคการเมืองเป็นเกณฑ์สำคัญของการลงคะแนนแล้ว ก็นับว่า แม้จะมีอัตราไปลงคะแนนเสียงจำนวนน้อย แต่ก็ยังเป็นไปอย่างมีคุณภาพสูง

2. เหตุผลของการไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เมื่อ 22 มีนาคม 2535

คนกรุงเทพมหานครที่ไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประมาณ 4 ใน 6 อ้างว่าติดธุระ ส่วนที่เหลือประมาณครึ่งหนึ่งระบุว่าเบื่อการเมือง โดยเฉพาะไม่พอใจพฤติกรรมของนักการเมือง และอีกครึ่งหนึ่งนั้นบอกว่าไม่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หากจะคิดสัดส่วนอย่างหยาบ คือ “ติดธุระ” “เบื่อการเมือง” “ไม่มีสิทธิ์” เป็นสัดส่วน 4 : 1 : 1 ตามลำดับ

3. การนิยมเลือกเป็นพรรค

กลุ่มตัวอย่างของคนกรุงเทพมหานคร เกือบครึ่งหนึ่งยืนยันว่าไปลงคะแนนเสียง โดยคำนึงถึงพรรคเป็นเกณฑ์สำคัญ แบบแผนการเลือกพรรคเป็นเกณฑ์สำคัญในการเลือกตั้ง ส.ส. เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของคนกรุงเทพมหานครมาตั้งแต่อดีต ในกรณีนี้ความผูกพันต่อพรรคการเมือง ที่เรียกว่า party identification จะมีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนกรุงเทพมหานคร ความแปรเปลี่ยนของแบบแผนการลงคะแนนเสียงอาจเกิดขึ้นได้จากอิทธิพลของปัจจัยในแต่ละช่วงสมัย (short term factors) ซึ่งจะเรียกร่องกลุ่มบุคคลที่ไม่ปักใจสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งไปลงคะแนนเสียงให้ ทำให้ผลการเลือกตั้ง ส.ส. แปรเปลี่ยนไปจากเดิม (swing)

4. ความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมืองยังมีน้อย

ในเมืองไทย จากการสังเกตการณ์โดยทั่วไปพบว่า ความนิยมพรรคมีอัตราค่อนข้างต่ำ ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดจากการที่พรรคการเมืองไทยมีการยุบและจัดตั้งบ่อย มีพรรคจำนวนมาก และแต่ละพรรคมีนโยบายที่ไม่แตกต่างกันอย่างชัดเจน สภาพดังกล่าวทำให้การสื่อสารระหว่างประชาชนกับนโยบายของพรรคการเมืองยังอยู่ในวงจำกัด ทำให้เกิดความผูกพันขึ้นในอัตราต่ำ

5. พรรคและหัวหน้าพรรคในความนิยมของคนกรุงเทพมหานคร

คนกรุงเทพมหานครนิยมเลือก ส.ส. “เป็นพรรค” โดยพรรคที่อยู่ในความนิยมอาจเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละช่วงเวลา

6. การซื้อเสียงแพร่หลายมากขึ้น

การซื้อเสียง ได้แพร่เข้ามาในกรุงเทพมหานครด้วย

7. การตัดสินใจเลือกตั้ง ส.ส. ของคนกรุงเทพมหานคร

คนกรุงเทพมหานครมากกว่าครึ่งตัดสินใจไว้นานแล้วก่อนการเลือกตั้ง ส.ส. โดย นายทางทฤษฎีแล้ว คนที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะตัดสินใจเลือกไว้นานก่อนการเลือกตั้ง อาจกล่าวได้ว่าปกติแล้วคนที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมสูง มักจะเป็นผู้มีข่าวสารการเมืองทันทีที่มีข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด เขาก็จะตัดสินใจได้ว่า จะเลือกใครการตัดสินใจดังกล่าวนี้มักจะเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ นั่นคือ “อึดตา” ทางการเมือง หรือ political self ของบุคคลเหล่านี้ค่อนข้างจะชัดเจนนั่นเอง

8. ผู้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

คนที่มีข่าวสารการเมืองมาก มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจน หรือมีความผูกพันพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง ซึ่งมักปรากฏอยู่ในกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูง มักจะไปลงคะแนนเสียงอย่างเป็นตัวของตัวเอง (autonomous voting) จากการสำรวจพบว่า คนกรุงเทพมหานครที่ไปลงคะแนนเลือกตั้งส่วนมากไปลงคะแนนเสียงด้วยความตั้งใจของตนเอง แต่ส่วนหนึ่งที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำไปลงคะแนนเสียงตามที่มีคนแนะนำ ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือก ส่วนมากได้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และเจ้าหน้าที่ทางราชการ

9. ผลของการรณรงค์ของรัฐบาล

การรณรงค์ของรัฐในการชักชวนคนให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้ผลกับกลุ่มที่มีคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมค่อนข้างต่ำ โดยไปลงคะแนนเสียงในเชิงสุเคราะห์ไปปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

10. ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

โดยทั่วไปแล้ว คนกรุงเทพมหานครที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงจะมีความรู้ความเข้าใจและข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในลักษณะที่ค่อนข้างจำเพาะเจาะจงของคนกรุงเทพมหานครก็อยู่ในระดับไม่สูงนัก

11. การสังกัดกลุ่มกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

คนกรุงเทพมหานครแม้จะเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี หรืออยู่ในคุณลักษณะที่เป็นคนสมัยใหม่ (modern man) แต่ก็ยังเข้าสังกัดเป็นสมาชิกองค์การต่าง ๆ ในจำนวนที่ค่อนข้างน้อย

12. ทักษะคติต่อความสำคัญของการเลือกตั้ง

จากการสำรวจท่าทีของคนกรุงเทพมหานคร พบว่า 3 ใน 4 มีความเชื่อมั่นในการเลือกตั้งว่า “ดีกว่า” “มีความจำเป็น” และ “มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย” เมื่อจำแนกท่าทีดังกล่าวโดยคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม ปรากฏว่า คนวัยหนุ่ม มีการศึกษารายได้สูง ยืนยันว่าหนักแน่นกว่ากลุ่มอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวมีโยงถึงความรู้สึกรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) ของบุคคลด้วย

13. ทักษะคติต่อรัฐบาลและนโยบายทางการเมืองการปกครอง

เมื่อมองทัศนภาพทางการเมืองที่กว้างขึ้น โดยใ้คนกรุงเทพมหานครประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลทั้งหลายในอดีต พบว่า คนกรุงเทพมหานครมองการปฏิบัติงานของรัฐบาลอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ (พ.ศ. 2535)

14. ทัศนภาพ (perspective) ต่อการเสริมสร้างประชาธิปไตย

ความคิดเห็นในการเสริมสร้างประชาธิปไตย คนกรุงเทพมหานครใ้หน้าหนักในเรื่องความสำคัญของการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น นอกจากนั้นยังมีความเห็นว่า สื่อมวลชนซึ่งมีบทบาททางการเมืองอย่างสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยในปัจจุบัน “มีเจ้าของ” ทำให้ “กระเจกเงาสาธารณะ” บิดเบือนไปจากที่เป็นจริง สมควรที่จะได้มีการเสริมสร้างความเป็นอิสระคือความเป็นตัวของตัวเองของสื่อมวลชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนั้น ยังเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การมีประชามติเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

การสื่อสารกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง

จากรายงานวิจัย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ.ศ.2529 ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง , 2529 : 175) ได้ข้อสรุปจากการวิจัยประการหนึ่งว่า จากประเด็นในการโฆษณาหาเสียงของผู้สมัคร และพรรคการเมือง จะมี

อิทธิพลการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ นโยบายและการแก้ไขปัญหา และคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ส่วนการหาเสียงโดยวิธีการโจมตีผู้อื่น ไม่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง⁶¹

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะพบว่า มีปัจจัยมากมายที่มีผลกระทบต่อ การเลือกตั้งของประชาชน และยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่นักวิชาการตะวันตก คือ Karl W. Deutsch ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ ปัจจัยทางด้านการสื่อสาร เพราะในช่วงการรณรงค์หาเสียงนั้น การสื่อสารต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารระหว่างตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งกับประชาชนในห้องถิ่นของตน เพราะการสื่อสารน่าจะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้าใจ สร้างความนิยม และทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับเลือกเข้าไปเป็น ส.ส.⁶²

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ศึกษาเรื่อง “ข่าวสารการเมืองของคนไทย” พบว่า ความรู้ข่าวสารการเมืองของคนไทย อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูง รับข่าวสารการเมืองจากหนังสือพิมพ์มากกว่าจากแหล่งอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีระดับข่าวสารการเมืองสูง-ต่ำแตกต่างกัน ได้แก่ ชั้นทางสังคม โดยเฉพาะระดับการศึกษา รายได้ และเพศ การมีระดับข่าวสารการเมืองสูง-ต่ำ แตกต่างกันไปไม่ได้ทำใ้คนไทยมีความรู้สึกมีประสิทธิ ภาพทางการเมืองสูง-ต่ำแตกต่างกันอย่างใด บุคคลที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงยังมีความรู้สึกมีเมินท่างทางการเมืองสูง นอกจากนั้นก็ยังพบด้วยว่ามีผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองสูงกว่า รับรู้และเห็นความสำคัญของบทบาทของสถาบัน และองค์การต่าง ๆ ของรัฐ มีอัตราการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอัตราการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่เกิดจากความดำเนินของตนเองสูงกว่าผู้ที่มีระดับข่าวสารการเมืองต่ำกว่าอีกด้วย⁶³

สรุป

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของผู้เลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเลือกตั้งประเภทหนึ่ง ผู้ศึกษาจึงได้เลือกนำเอากรอบแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ โดยเฉพาะ

⁶¹ รูปนรรต วัฒนารณณ์, กระบวนการสื่อสารในการเลือกตั้งระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2533, หน้า 25-26.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

พฤติกรรมการเลือกตั้งว่าปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจนั้นเกิดเพราะเหตุใด เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือไม่ เหตุใดจึงเปลี่ยนไป เปลี่ยนไปตามแนวทางที่มีผู้ทำการวิจัยไว้แล้วคือการแปรเปลี่ยนของผลการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (swing) นั้น เกิดขึ้นเพราะได้รับอิทธิพลของปัจจัยแต่ละช่วงสมัย (short term factors) คือ สถานการณ์ทางการเมืองและสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการเลือกตั้งหรือไม่ ซึ่งตรงกันสมมุติฐานที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวทางที่นักรัฐศาสตร์ได้มีการแบ่งแนวทางในการศึกษาออกเป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แนวทางดังกล่าวคือ

1. พิจารณาว่าปัจจัยด้านสถานภาพของบุคคล อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจเลือกตั้งหรือไม่
2. พิจารณาว่าความสำนึกเชิงเหตุผลของบุคคล เช่น ทัศนคติ และความรู้สึกที่มีต่อนโยบายของผู้สมัคร ชื่อเสียง ผลงานในอดีต ตลอดจนวิธีการโฆษณาหาเสียงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ หรือไม่
3. พิจารณาในเชิงระบบทั่วไปว่าสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้น หรือในช่วงสมัยนั้น หรือในขณะที่จะมีการเลือกตั้งนั้นมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจเลือกตั้งของผู้เลือกตั้งหรือไม่